

Romové a jejich začlenění do společnosti

Michaela Machovská

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela MACHOVSKÁ**
Osobní číslo: **H108177**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Romové a jejich začlenění do společnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- charakteristiku romské populace a srovnání životních podmínek Romů s majoritní společností,
- opatření vedoucí ke zlepšení integrace Romů do majoritní společnosti a na

objasnění příčin problémů s tím spojených,

- působnost břevlavskeho občanského sdružení IQ Roma servis a jeho přínos při začleňování romských občanů do společnosti.

Součástí práce bude výzkum zaměřený na rozsah služeb poskytovaných romským občanům organizací IQ Roma servis v různých oblastech života s ohledem na to, jak jsou tyto aktivity využívány v praxi a zda je dosahováno žádoucích výsledků.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Bakalář, P. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004.

Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 2003.

Navrátil, P. a kol. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003.

Nečas, C. Romové v ČR včera a dnes. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999.

Říčan, P. S Romy žít budeme - jde o to jak. Praha: Portál, 1998.

Šotolová E. Vzdělávání Romů. Praha: Grada Publishing, 2001.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.

Katedra psychologie

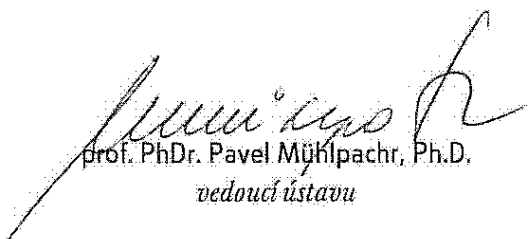
Datum zadání bakalářské práce:

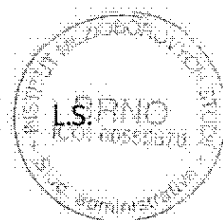
16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Michaela Machovská

.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

V Brně 3. dubna 2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3.

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, nžije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělu svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Obsahem této bakalářské práce je přiblížit postavení romské menšiny v České republice s ohledem na jejich nedostatečnou vzdělanostní úroveň a s tím související následnou nezaměstnatelnost. Dalším záměrem je objasnění postojů a názorů majoritní společnosti vůči Romům a naopak. V neposlední řadě bych chtěla charakterizovat činnost občanského sdružení IQ Roma servis, které svoji aktivitu zaměřuje na pomoc sociálně vyloučeným Romům. V praktické části bude u vybraných jedinců z řad romské a neromské populace proveden kvantitativní výzkum pomocí dotazníku, na základě kterého bude vyhodnocena otázka problematiky vztahů mezi uvedenými skupinami. Bylo osloveno osmdesát respondentů. Tento výzkum bude současně doplněn o grafické a tabulkové zpracování řešeného tématu.

Klíčová slova:

Romové, romské etnikum, romská populace, neromové, minorita, majoritní společnost, rodina, výchova, nezaměstnanost, sociální vyloučení, integrace.

ABSTRACT

The article focuses on the life, on the education and unemployment of the Gypsies in the Czech Republic. Another part deals with attitudes and views of major society nad the Gypsies and their mutual relationship. I also wanted to characterize the activity of civil asociation IQ Roma servis, which works with socially excluded the Gypsies and help them. The relationships between the Gypsies and major population were detected with questionaries. Eighty respondents were asked. The results are inclosed of tables and of graphic representations.

Keywords:

Gypsies, Gypsy ethnicity, Gypsy population, other population, minority, major society, family, education, unemployment, socially exclusion, integration.

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Františku Vízdalovi, CSc. za profesionální přístup, vstřícnost, ochotu a odbornou metodickou pomoc. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a spolupracovníkům za podporu, pomoc a vstřícný přístup.

Motto:

„My, Cikáni a Romové, občané České republiky, máme sen.

Sníme o tom, že jednou budeme my a naše děti v zemi, kde žili naši předkové, a která je naším domovem, plnohodnotnými občany. Nechceme již dále zůstat na okraji, chceme být platnou součástí lidu – či chcete-li národa – země, ve které žijeme. Odmítáme nacionalistický program usilující o vytvoření romského národa. Nechceme být součástí romského národa ustaveného na nesnášenlivosti vůči jiným národům. Nevěříme, že tudy vede cesta k mírovému soužití a otevřenému dialogu. Nevěříme, že vytvoření romského národa vyřeší naše problémy. Takové snahy nás především znovu vylučují ze společnosti, ve kterém žijeme a chceme žít. Nechceme vytvářet další národ (natož stát) a uzavírat se do jeho zlaté klece. Chceme jen trochu porozevřít náruč českého národa tak, abychom se do něj vešli. Domníváme se, že máme České republice co nabídnout a máme za to, že právě naše romství může stávající pojetí toho, co znamená být Čechem, obohatit.

Historie našich vzájemných vztahů nebyla vždy harmonická, nechceme se proto ohlížet zpět a vyvolávat ozvěny dávných sporů. Minulost změnit nemůžeme, proto náš společný cíl necht' leží v naší společné budoucnosti. Minulost nás rozdělovala, budoucnost necht' nás sjednotí.

Český národ necht' je naším společným kolektivem společného cíle.“¹

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

¹ Jakoubek, M., Budilová, L. *Romové a Cikáni - neznámí i známí*. 1.vydání, Leda: 2008, 268 s. ISBN 978-80-7335-119-9

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ROMOVÉ	10
1.1 KDO JSOU VLASTNĚ ROMOVÉ?	10
1.2 ROMOVÉ A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	11
1.3 ODLIŠNOST ROMŮ – ROMSTVÍ	13
2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÉ POPULACE	16
2.1 RANÉ DĚTSTVÍ, VÝCHOVA V RODINĚ A PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA	16
2.2 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, SPECIÁLNÍ ŠKOLY	19
2.3 STŘEDNÍ ŠKOLY, VYSOKÉ ŠKOLY	23
2.4 AKTIVNÍ PŘÍSTUP KE VZDĚLÁNÍ	24
2.5 FINANCOVÁNÍ PROGRAMŮ NA PODPORU INTEGRACE ROMSKÉ KOMUNITY V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	25
3 ZAMĚSTNANOST ROMŮ	27
3.1 PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ ROMŮ NA TRHU PRÁCE	27
3.2 PŘÍČINY NEZAMĚSTNANOSTI ROMŮ	28
3.3 SITUACE NA TRHU PRÁCE V BŘECLAVI	29
4 VZTAHY MEZI ROMY A NEROMY	32
4.1 POSTOJE A NÁZORY ROMSKÉ MENŠINY VŮČI VĚTŠINOVÉ SPOLEČNOSTI	33
4.2 POSTOJE A NÁZORY MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI NA ROMSKOU POPULACI	34
5 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ IQ ROMA SERVIS	37
5.1 PROJEKTY REALIZOVANÉ IQ ROMA SERVIS	38
5.2 SPOLUPRÁCE IQ ROMA SERVIS SE ŠKOLAMI A DALŠÍMI INSTITUCEMI	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
6 PRAKTICKÁ ČÁST	41
6.1 CÍLOVÁ SKUPINA DOTAZOVANÝCH, OBSAH DOTAZNÍKU	41
6.2 STRUKTURA RESPONDENTŮ, VÝZKUMNÉ OTÁZKY, ZPRACOVÁNÍ INFORMACÍ	42
6.2.1 Vztahy Romů a „neromů“ v závislosti na pohlaví dotazovaného	43
6.2.2 Vztah majority k Romům v souvislosti s jejich vzděláním	44
6.2.3 Jaké mají „neromové“ obavy z Romů a naopak	45
6.2.4 Jaké jsou pracovní návyky Romů a „neromů“	49
6.2.5 Jaký je názor na diskriminaci Romů	50
6.2.6 Vyhodnocení dalších otázek obsažených v dotazníku	52
6.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	56
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM PŘÍLOH	63
PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK ZJIŠŤUJÍCÍ POSTOJE A NÁZORY „NEROMŮ NA ROMY	64
PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK ZJIŠŤUJÍCÍ POSTOJE A NÁZORY ROMŮ NA „NEROMY“	66

ÚVOD

Romská populace je v posledních letech předmětem mnoha diskusí nejen mezi občany, kteří s nimi přicházejí denně do styku, ale rovněž v médiích, která však často podávají zkreslené a neobjektivní informace, jež jsou prezentovány způsobem, jímž vzbuzují mezi lidmi silně protiromskou emotivní náladu.

Současné vztahy mezi romskou komunitou a většinovou společností v naší republice i v samotném městě Břeclavi, v němž žijí, lze označit za dlouhodobě napjaté. V důsledku toho čím dál častěji propukají mezi Romy a „neromy“ projevy otevřeného nepřátelství, hraničící často až s nenávistí. K tomu přispívá i fakt, že „neromové“ mají v přítomnosti byt i menší skupinky Romů, nejen obavy z okradení, ale také, a to především, strach o svoji bezpečnost.

Problematika soužití s romskými spoluobčany se mě bezprostředně dotýká, jelikož s nimi přicházím do styku jednak v rámci své profese úředníka na městském úřadu, ale rovněž během občasných kontaktů v okolí svého bydliště, které se nachází v těsné blízkosti lokality, jež je označována „za problémovou“ v důsledku vyšší koncentrace romských obyvatel. Z výše uvedených důvodů jsem si vybrala za téma své bakalářské práce právě Romy a možnosti jejich začlenění do společnosti.

V souvislosti s touto tematikou se zde nabízí otázka, co je příčinou toho, že většina Romů žije i v dnešní době stále na okraji společnosti, proč se nedaří začlenit je mezi ostatní většinovou společnost, zda je toto způsobeno z velké části jejich romstvím, odlišnou kulturou, mentalitou, jiným žebříčkem hodnot a spíše zahálčivým způsobem života a nebo jde z větší části o důsledek netolerance, nesnášenlivosti či diskriminace většinové společnosti a jejího odmítavého postoje přijmout romské obyvatele za své plnohodnotné spoluobčany. Na tyto otázky se pokusím najít odpověď ve své bakalářské práci.

Cílem bakalářské práce je prověřit možnosti začlenění romské menšiny do majoritní společnosti, objasnit příčiny problémů s tím spojených, zjistit a porovnat názory majoritní společnosti na romskou populaci v Břeclavi a postoje romské menšiny vůči společnosti většinové. Dalším záměrem je charakterizovat činnost občanského sdružení IQ Roma servis, přiblížit nabídku různých forem poradenských služeb zajišťovaných touto organizací, včetně volnočasových aktivit romských dětí a mládeže.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ROMOVÉ

Pojem „Romové“ bývá v různých kontextech chápán a používán různě:

„Za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, a nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů. Toto vymezení pojmu „Rom“ může být vnímáno jako politicky nekorektní, zdůrazňuje však skutečnost, že právě připsané romství je jednou z hlavních příčin sociálního vyloučení řady obyvatel zkoumaných lokalit.“²

1.1 Kdo jsou vlastně Romové?

Zjednodušeně je můžeme charakterizovat jako příslušníky populace, která se svými antropologickými rysy na první pohled odlišuje od majority tím, že mají tmavší barvu pleti, očí a vlasů, rozdílnou kulturu a jazyk. Zcela jiná je také jejich mentalita, temperament a zvyklosti. Tito lidé nikdy neměli a dosud ani nemají svůj vlastní stát, tedy vlastní domov a tudíž se ani nemají kam vrátit.³

Romové neměli a nemají za sebou stejnou zkušenost jakou získalo většinové obyvatelstvo již při formování svého národa v minulém století. Nikdy v minulosti sami sebe profesionálně neorganizovali, nepokoušeli se vytvořit národní nebo státní útvar, jejich společenství tvořila vždy rodina, případně kmen, ale nikdy to nebyla organizace pro hájení společných romských zájmů.⁴ Kromě otázek souvisejících s národnostním sebeurčením a konstitucí národní identity Romů, romskou komunitu mnohem více ovlivňují problémy sociální povahy. V Evropě i v samotné České republice patří mezi skupiny, které jsou nejvíce postiženy sociálním vyloučením. Převážná většina těchto obyvatel žije v sociálně vyloučených lokalitách, většinou ve městech, pro něž je charakteristická vysoká

² Gabal Analysis & Consulting, *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: MPSV, 2006, 10 s.

³ Gulová, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2008, 69 s. ISBN 978-80-210-4724-2.

⁴ Šiklová, J. *Romové a nevládní, neziskové romské a proromské občanské organizace přispívající k integraci tohoto etnika*. In: *Romové v České republice (1945-1989). Sešity pro sociální politiku*. Praha: Socioklub, 1999, 273 s. ISBN 80-902260-7-8.

koncentrace sociálně-patologických jevů jako jsou např. zvýšená kriminalita, extrémní zadluženost nebo drogy.⁵

Již po staletí žijí na okraji společnosti, často až na samé hranici bídy. Toto tvrzení je obsaženo i v historických a etnografických analýzách, které vypovídají o tom, že Romové nikdy nebyli považováni za rovnocenné příslušníky české společnosti či za právoplatné občany českého státu.⁶

Většinová společnost je vždy pokládala za druhořadé a tudíž podřadné skupiny obyvatel. K tomuto úsudku docházelo na základě jejich odlišného a specifického způsobu života, pro který byli často pronásledováni a persekuováni.

Teprve v roce 1991 jim byl přiznán statut národnostní menšiny a při sčítání lidu měli poprvé od II. světové války možnost uvést jako mateřský jazyk romštinu a národnost romskou.

Při sčítání lidu v roce 2011 se k romské národnosti přihlásilo celkem 13 150 obyvatel, avšak podle kvalifikovaných odhadů jich v České republice žije cca 300 – 400 tisíc. Nejpočetnější skupinu (asi 75 %) tvoří tzv. slovenští Romové, kteří přišli na území ČR po II. světové válce převážně za prací.⁷

1.2 Romové a sociální vyloučení

Jestliže mluvíme o sociálním vyloučení Romů, je třeba si uvědomit, že toto nelze chápat pouze jako důsledek osobních vlastností příslušníků této komunity, ale zmíněný problém je nutno chápat v širších souvislostech, neboť má široké příčiny nejen historické, ale také kulturní, ekonomické a zejména sociální povahy.⁸

Za sociální vyloučení je možno označit proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců nebo i celé komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, příležitostem a pozicím, které umožňují zapojení do ekonomických, sociálních a politických aktivit majoritní společnosti. Některé skupiny obyvatel jsou ohroženy sociálním vyloučením více než jiné. Jedná se např. o osoby, které nemají dostatečné vzdělání, nebo jsou dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané, dále osoby, které trpí nějakým druhem závislosti,

⁵ www.iqrs.cz, *Závěrečná zpráva projektu Together and Across*. Brno: 2012, 5 s.

⁶ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 56 s. ISBN 80-7178-741-8.

⁷ www.iqrs.cz, *Závěrečná zpráva projektu Together and Across*. Brno: 2012, 5 s.

⁸ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vydání, Praha: Portál, 2003, 13 s. ISBN 80-7178-741-8.

příslušníky různých národnostních menšin, občany, kteří se ocitli ve složité životní situaci z níž se sami nedokáží dostat aj. Riziko sociálního vyloučení úměrně stoupá v případě jedinců či skupin, u nichž se tyto faktory kumulují.

Sociální vyloučení se projevuje a často bývá spojeno především:

- se symbolickým vyloučením spojeným se stigmatizací (zevšeobecňující přisuzování negativních vlastností) jedinců či skupin,
- s prostorovým vyloučením (jedinci a skupiny postižené sociálním vyloučením velmi často žijí v uzavřených či izolovaných lokalitách, které se vyznačují nízkou úrovní bydlení a nedostatečnou občanskou vybaveností,
- se sníženými sociokulturními kompetencemi, např. jazyková bariéra, neznalost vlastních práv a povinností,
- s nízkou úrovní vzdělanosti a ztíženou možností tuto nevýhodu překonat,
- s životními strategiemi orientovanými na přítomnost,
- se ztíženým přístupem k legálním formám výdělečné činnosti v důsledku nízké kvalifikace, s existenční závislostí na sociálních dávkách a s tím spojenou materiální chudobou,
- s rizikovým životním stylem, špatnými hygienickými poměry a s nimi souvisejícím horším zdravotním stavem této populace,
- s vyšším potenciálem výskytu sociálně patologických jevů (např. kriminalita, gamblerství, alkoholismus, narkomanie),
- s uzavřeným ekonomickým systémem, který se vyznačuje častým zastavováním majetku a půjčováním peněz na vysoký úrok.⁹

Z výše uvedeného lze jednoznačně dovodit, že skupinou, která je velmi výrazně postižena sociálním vyloučením jsou právě Romové. U těchto obyvatel se jedná také o vyloučení

⁹ Gabal Analysis & Consulting, *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: MPSV, 2006, 9 s.

společenské, čehož důsledkem je, že šance dostupné pro příslušníky většinové společnosti jsou pro jednotlivé Romy, romské rodiny i celé komunity velmi nízké.¹⁰

Lze konstatovat, že Romové v České republice jsou vyloučeni ještě dalšími způsoby. Zmínit můžeme vyloučení politické, odrážející nejen absenci této národnostní menšiny v parlamentních a vládních politických stranách, ale také jejich neúčast ve správních a represivních orgánech státu. Dále se jedná o vyloučení kulturní, které lze odvodit z nepatrného procenta Romů, kteří dosáhli středoškolského a vysokoškolského vzdělání, a také z nedostatku veřejného uznání a podpory jejich kulturně skupinové identity ze strany veřejných institucí. V neposlední řadě lze hovořit o sociálně-ekonomickém vyloučení v důsledku 75 % nezaměstnanosti, nízkého standardu bydlení a hygieny, všeobecně nízkého statusu a vysoké míry kriminality.¹¹

1.3 Odlišnost Romů – romství

Chceme-li objasnit v čem spočívá odlišnost Romů od „neromů“ a co lze pokládat za jednu z hlavních příčin dlouholetého neúspěchu spočívajícího v tom, že se stále nedaří začlenit toto etnikum do majoritní společnosti, je nutno zmínit základní a klíčovou vlastnost tohoto etnika a tou je romství, nebo jak říkají Romové „romipen“. Jedná se o vlastnost nositele romské kultury, kterou jedinec získává narozením a životem v romské rodině tím, že se ztotožní s její hodnotovou orientací. Rodina je tedy základním a zároveň nejdůležitějším prostředím, kde lze romipen získat. Tato vlastnost vždy představovala pro romské etnikum velmi důležitý soubor kulturních návyků, znalostí jazyka, organizace rodinného života, uspořádání rodových a rodinných tradic, uznávaných či naopak odmítaných hodnot. Jedná se o rodinnou výchovu, která se vyznačuje určitými specifickými znaky. Vládne zde jiný způsob komunikace nejen uvnitř rodu, ale i s vnějším světem a také odlišný systém používaných stereotypů, předsudků a víry. Mít romipen podmiňuje získání úcty jak v romském rodu, tak i v samotné romské komunitě. Romem majícím čest je jenom ten, jenž je plnohodnotným nositelem romství, kdo zná a plní své role v rodinném a etnickém společenství. Romipen je subjektivně prožíváno jako závazek vůči svým lidem, ale také jako podmínka plného zapojení se do rodového života. Samotnou podstatou romipen a zároveň

¹⁰ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 15 s. ISBN 80-7178-741-8.

jeho nejodolnějším prvkem, je tedy vědomí jednotlivce o své příslušnosti k rodině nebo rodu. Romství je možné ztratit např. výchovou v dětském domově, odchodem z romské rodiny nebo asimilací. Romství (jak říká Viktor Sekyt) je do značné míry věcí citu – proto je obtížně vysvětlitelné a nelze je naučit ani napodobit. Jedním z hlavních znaků romství je také od majoritní společnosti odlišný průběh individualizace jednotlivce v rámci rodu. Romipen je ve významu poslušnosti k rodině a sdílení všech jejich rozhodnutí, činů a hodnot základním znakem rodinné solidarity, jako tradiční dovednosti romského etnika jak přežít v nepřátelském světě. Všechno ostatní, jako např. neromské vzdělávání, je stále ještě cizorodým prvkem, který je pro většinu Romů nevýznamný.

Pro jednotlivce, který patří do romského rodu, představuje romipen řadu výhod:

- jedinec je stále obklopen láskou a milovanými lidmi,
- nese za sebe odpovědnost, tu nese rodina,
- vždy se mu dostane morální i hmotné pomoci (v rámci možností rodiny)
- má-li nějaký handicap (duševní, morální, fyzický), rodina jej ze svého středu nevyloučí,
- na žádný prožitek není sám, vše prožívá v pospolitosti s rodinou. Příjemné pocity jsou tak zesíleny a nepříjemné sdíleny,
- nezná osamělý strach z budoucnosti a ze svých rozhodnutí, veškeré druhy strachu nese s ostatními společně,
- každý někam patří, Romové nejsou odcizení a vykořenění jako to bývá u postmoderního člověka v současném světě.

Přes všechny tyto výše uvedené pozitivní rysy je romipen v současnosti i z hlediska samotných Romů a jejich přežití v soudobé společnosti, jednoznačně retardujícím prvkem, bránícím jejich sociálnímu vzestupu, jako nutnému předpokladu integrace do neromské společnosti.

¹¹ Sekot, A. *Sociologie v kostce*. 3. rozšířené vydání, Brno: Paido, 2006, 192 s. ISBN 80-7315-126-X.

Důvody proč romipen takto působí jsou zejména tyto:

- nepodporuje neromský způsob vzdělávání a dosažení znalostí, které jsou nezbytné pro další růst osobnosti,
- neumožňuje individuální rozvoj jedince, na němž je sociální vzestup i následné dosažení určitého sociálního postavení ve společnosti založeno,
- brání nejen rozvoji osobních ctížádostí a touhy individualizovaně uspět v neromském světě, ale také motivaci k sociálnímu vzestupu a jejich integraci do společnosti,
- odsuzuje Romy žít v sociálním vyloučení a v hmotné bídě, jelikož nedosahují takového vzdělání, které je potřebné k vykonávání kvalifikovaných profesí,
- brání Romům rozvíjet pracovní ambice a nepodporuje touhu uspět v povolání, jelikož vše co získají na penězích, musí stejně odevzdat rodině,
- důraz klade především na přítomnost a společné prožitky, nikoliv na promyšlený rozvoj životních strategií a plánování budoucnosti,
- odsuzuje Romy k určitému předem danému "etnickému" osudu.

Srovnáme-li co je za úspěch považováno v neromském a romském světě, dospějeme k určitým závěrům, že priority jsou diametrálně odlišné. Příslušníci majoritní společnosti za úspěch většinou považují dosažení určitého vzdělání, společenské postavení, přiměřenou nezávislost, váženou profesi či pozici v zaměstnání a v neposlední řadě možnost osobního rozvoje. V naší společnosti je zvykem těchto výsledků dosahovat především prací. Romové však nejsou a ani nemohou být nezávislí a samostatní, a to z toho důvodu, že náleží především svému rodu. Romipen neobsahuje požadavek na individuální rozvoj. Oproti tomu neromské vzdělávání je koncipováno právě jako prostředek k rozvoji individuálnímu a je tudíž zacíleno na rozvinutí osobních ambicí. Romové naopak v převážné většině o vzdělání příliš neusilují a své osobní ambice a volní vlastnosti nerozvíjejí.¹²

¹² Frištenská, H. *Specifická situace romské mládeže na trhu práce*. Praha: 2010, 7-11s.

2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÉ POPULACE

V životě každého dítěte, které se má v budoucnu co nejlépe začlenit do společnosti a najít si v ní své odpovídající místo, hraje nezastupitelnou úlohu především výchova v rodině. Ta je vedle odpovídajícího vzdělání jedním ze základních předpokladů pro úspěšné zvládnutí nejrůznějších životních rolí. Proto je velmi důležité věnovat právě výchově a vzdělávání patřičnou pozornost již od nejútlejšího dětství.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, romská rodina na rozdíl od rodin v majoritní společnosti klade důraz především na kolektivní rozhodování, proto i samotná výchova dětí je zabezpečována spíše v rámci kolektivu a je poměrně volná. V těchto rodinách není podporována samostatnost a individualismus jedince, neboť každý jedinec je především součástí rodiny.

2.1 Rané dětství, výchova v rodině a předškolní výchova

Dětství romského dítěte trvá kratší dobu než je tomu u dětí v majoritní společnosti a končí často po ukončení povinné školní docházky. Je to dáno především biologicky, časnější pubertou, kdy zvláště dívky velmi brzy dospívají, vdávají se a rodí děti.

Romské děti bývají dříve zapojovány do aktivit dospělých členů komunity, prožívají vše se svými rodiči, učí se především od nich a od svých starších sourozenců. Učení probíhá převážně nápodobou, a to tak, že děti sledují a vnímají to, co dělají a jak se chovají jejich rodinní příslušníci. Jedná se tedy o činnost spíše samočinnou, než cílenou. Romské děti v předškolním období vyrůstají většinou živelně, jejich výchova je volná, nedirektivní.¹³ Tyto děti mají příliš mnoho volného času a téměř žádné povinnosti. Rodiče na ně nezaměřují veškerou pozornost jak tomu bývá zvykem v případě dětí z majoritní společnosti. V důsledku takového přístupu postrádají romské děti ve výchovné oblasti jakýkoliv režim, ale zato se umí již v raném věku dobře postarat samy o sebe.

¹³ Gulová, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova*. 1. vydání, In: Říčan, P. S Romy žít budeme – jde o to jak. Brno: Masarykova universita, 2008, 79 s. ISBN 978-80-210-4724-2.

Psychologická vyšetření, která se provádějí při zjišťování školní zralosti těchto dětí ukazují, že romské děti většinou nejsou připraveny na školní práci. Ve všech běžných testech včetně testů inteligence, dosahují romské děti podstatně horšího průměru než děti neromské. Tento výsledek je z velké části způsoben zanedbaností v samotné výchově. K tomuto stavu přispívá i skutečnost, že tyto děti postrádají zkušenost s knihou, je jim odepřena možnost poznávat různé věci, které jsou pro děti z majoritní společnosti naprosto běžné. Rodiče je nevedou k samostatnosti, ke koncentrované činnosti. Romské děti si doma nekreslí. Pastelky, tužka nebo omalovánky jsou pro ně vzácností. Nemají žádné motivující hračky jako jsou různé kostky, lega, hry, kvízy, stavebnice, kterými by rozvíjely své schopnosti a dovednosti.¹⁴ Z uvedeného je zřejmé, že nemohou mít a ani nemají stejný výchozí potenciál pro vstup do mateřské a později do základní školy jakou mají děti z většinové společnosti.

Je známou skutečností, že největší vliv na školní zralost dítěte má především působení rodiny a dále pak také výchovně-vzdělávací práce mateřské školy. Tuto však právě romské děti příliš často nenavštěvují, což se musí nutně projevit jako handicap při jejich účasti u zápisu do základní školy. Posuzování školní zralosti romských dětí se totiž určuje podle stejných kritérií jako v případě dětí z majoritní společnosti.¹⁵

Jedním z nejčastějších důvodů neúčasti romských dětí v mateřských školách bývá nedostatek finančních prostředků na straně rodičů. V břeclavských mateřských školách činí školné v současné době 500,- Kč měsíčně. Rodinám, které dostávají příspěvek na živobytí je však odpouštěno. Povinností rodin je však hradit stravné, které činí v průměru 30,- Kč denně. Častým důvodem je také skutečnost, že romské ženy jsou na mateřské dovolené s dalším dítětem, připravují jídlo doma a pokládají za zbytečné hradit stravu dítěti v mateřské škole „když doma mají navařeno“. O něco vyšší návštěvnost romských dětí je v posledním ročníku mateřské školy, kdy školné pro všechny děti hradí stát (platí se pouze stravné) a děti jsou v tomto ročníku do mateřské školy umístovány přednostně.

Ve městě Břeclavi působí v současné době devět mateřských škol. Na základě rozhovorů s ředitelkami a učitelkami těchto zařízení bylo zjištěno, že v letošním i v loňském roce navštěvoval mateřské školy minimální počet romských dětí. Jak vyplývá z níže uvedené

¹⁴ Řičan, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd., Praha: Portál, 1998, 111 s. ISBN 80-7178-250-5.

tabulky, všechny tyto děti navštěvovaly ve školním roce 2011/2012 i 2012/2013 pouze poslední ročník mateřské školy. Ve školním roce 2012/2013 poslední ročník mateřské školy navštěvují pouze dvě romské děti a oběma byl doporučen odklad základní školní docházky. V porovnání se školním rokem 2006/2007 kdy mateřské školy v Břeclavi navštěvovalo 25 romských dětí lze současný stav s ohledem na další vývoj vzdělanosti Romů označit za katastrofální. K rapidnímu úbytku počtu romských dětí v mateřských školách došlo převážně v důsledku zhoršení finanční situace v rodinách.

Počet romských dětí umístěných v mateřských školách v Břeclavi

Mateřské školy v Břeclavi	Školní rok 2006/2007	Školní rok		Školní rok	
		2011/2012	z toho počet dětí v předškolním věku	2012/2013	z toho počet dětí v předškolním věku
Mateřská škola I.	3	0	0	0	0
Mateřská škola II.	1	1	1	1	1
Mateřská škola III.	4	1	1	0	0
Mateřská škola IV.	5	0	0	0	0
Mateřská škola V.	2	1	1	1	1
Mateřská škola VI.	1	0	0	0	0
Mateřská škola VII.	4	1	1	0	0
Mateřská škola VIII.	2	1	1	0	0
Mateřská škola IX.	3	0	0	0	0
Celkem	25	5	5	2	2

Tab. 1. Celkový počet romských dětí v mateřských školách v Břeclavi ve školních letech 2006/2007, 2011/2012 a 2012/2013

Z rozhovorů, které byly uskutečněny s ředitelkami a učitelkami mateřských škol bylo zjištěno, že co se týče břeclavských MŠ, romští rodiče s dětmi k zápisu nechodí a děti do těchto předškolních zařízení neposílají. Zkušenosti s romskými dětmi, které navštěvovaly mateřské školy v minulých letech byly většinou dobré. Tyto děti se zapojovaly do kolektivních her, dobře se s nimi pracovalo. Do MŠ chodily čisté, upravené, problémy nebyly s úhradou stravného ani se zaplacením případných výletů. Romské děti jsou dle

¹⁵ Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2000, 39-40 s. ISBN 80-7169-528-9.

učitelek více komunikativní, český jazyk mluveným slovem většinou ovládají. Menší slovní zásoba nebo např. neznalost barev se u těchto dětí, které navštěvují mateřskou školu vyskytuje spíše ojediněle. Otázkou zůstává, jak jsou na tom ostatní romské děti, které mateřskou školu nenavštěvují ani v posledním ročníku před nástupem na školu základní, zda dosahují srovnatelných výsledků pokud se týká jazykových vědomostí a dalších dovedností nezbytných pro úspěšné zvládnutí výuky v 1. třídě.

V souvislosti s předškolní výchovou romských dětí ve městě Břeclavi se zde rozbíhá aktivita občanského sdružení IQ Roma servis, která spočívá v tom, že pracovnice pobočky navštěvují lokality, kde je zvýšená koncentrace romských obyvatel (činžovní domy, ubytovna Pohoda v Charvátské Nové Vsi) a pracují zde s dětmi předškolního věku. Zároveň se snaží přesvědčovat rodiče romských dětí, aby posílali své děti do mateřské školy. Na ubytovnu Pohoda dochází pracovnice pobočky 1 x týdně. Jak jsem se mohla přesvědčit, výuka zde probíhá s dětmi ve věku 3 – 6 let, a to ve sklepních prostorách. Dle informace pracovnice IQ Roma servis počáteční práce s těmito dětmi nebyla snadná. Děti např. nebyly zvyklé držet se vzájemně za ruce, neuměly používat pastelky, neznaly ani základní barvy. Po asi 2 měsíční práci s těmito dětmi se situace zlepšila. Děti více komunikují, na výuku se těší. Mladší i starší děti si rády vymalovávají předtištěné obrázky, prohlížejí si knížky, učí se písničky. Je na nich vidět, že jsou vděčné za to, že se jim někdo věnuje.

2.2 Školní vzdělávání, speciální školy

Nástup malého romského dítěte do základní školy pro něj bývá velmi stresujícím zážitkem, zvláště pokud toto dítě v předchozím období nenavštěvovalo mateřskou školu. Dítě je zmatené z prostředí, které po něm chce věci a aktivity s nimiž se dosud nesetkalo, nezná je z domova a ani jim nerozumí. Setkává se zde s neznámým prostředím, s neromskými spolužáky, neromskou paní učitelkou. Není zvyklé řešit úkoly a rozhodovat se individuálně. Projevuje se tak jeho nepřipravenost, a to především zhoršenou adaptací a počátečními školními neúspěchy.¹⁶

Jak už bylo výše zmíněno, jedním z klíčových problémů začleňování romských dětí do českého školského systému tkví v tom, že zde dochází ke střetu individualistického

¹⁶ Frištenská, H. *Specifická situace romské mládeže na trhu práce*. Praha: 2010, 32 s.

a kolektivistického způsobu uvažování a rozdílnosti přístupu dospělých k výchově dítěte. Škola je pak zpravidla prvním místem, kde se tyto dva různorodé způsoby uvažování střetávají. Oproti majoritním rodičům je odlišný i postoj romských matek ke škole jako k místu, kde se jejich děti vzdělávají. Zatímco majoritní rodiče kladou důraz především na výkon dítěte ve škole a jeho výsledky ve výuce, pro romské matky je nejdůležitější, jak se jejich dítě ve škole cítí. V popředí zájmu jsou především vztahy ve škole, tzn. postoj učitelů vůči dětem a chování učitelů k rodičům. Samotný výkon dítěte nepovažují za prioritní. Rodiče se s dětmi až na výjimky doma neučí, předpokládají, že toto je v kompetenci dětí samotných a jejich učitelů. Navíc znalosti rodičů romských dětí nestačí k tomu, aby mohli svému dítěti poskytnout účinnou radu a pomoc jednak proto, že sami často nemají ukončenou základní školní docházku a také z toho důvodu, že náročnost výuky a skladba předmětů se za dobu kdy sami navštěvovali základní školu natolik změnila, že se v nové formě výuky vůbec neorientují a učivo, které žáci ve škole probírají sami neznají.

Romské matky jsou zvyklé soustřeďovat se především na péči o své děti a na plnění jejich aktuálních potřeb. Proto nespokojenost dítěte ve škole může vyvolat negativní hodnocení učitelů ze strany romských rodičů. Zatímco v majoritní společnosti učitelé i rodiče zastávají přístup, že dítě se má přizpůsobit škole, romští rodiče naopak předpokládají, že škola by se měla přizpůsobit dítěti.¹⁷

Příčinou špatného prospěchu romských žáků bývá vedle nepřipravenosti na školní výuku, především velká míra absence těchto žáků, která představuje i v případě břeclavských škol dlouhodobě velký problém. Další negativum lze spatřovat v nízké motivaci ke vzdělání na straně dětí, která se s rostoucím věkem ještě dále snižuje. Velkým problémem je rovněž nezájem rodičů, kteří vzdělání stále ještě nepřikládají patřičný význam a nepokládají jej za příliš důležité.¹⁸

Na některých základních školách nebývají romské děti mezi ostatními spolužáky příliš oblíbeny. Jsou často přehlíženy nebo ignorovány, zvláště pokud je jich ve třídě více. Neromští rodiče neřídka nabádají své děti k tomu, aby se od těchto spolužáků raději distancovaly, neboť mají obavy z různých nežádoucích vlivů. Romské děti bývají ve škole

¹⁷ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vydání, Praha: Portál, 2003, 126-127 s. ISBN 80-7178-741-8.

¹⁸ Gabal Analysis Consulting, *Strategie integrace romské populace v Břeclavi*, závěrečná zpráva. Praha: 2008, 31 s.

živější a temperamentnější, hůře se ukáznoují, vykřikují, mají odlišný způsob komunikace a jiný přístup k učení. Potřebují častější přestávky, aby se mohly proběhnout, zakřičet si, vybit svoji energii. Udržení pozornosti a soustředěnosti při vyučování, bývá na slabší úrovni. Ze strany učitelů i spolužáků jsou tyto děti hodnoceny jako neúspěšné a mají velmi nízký sociální status. Nepřijetí do třídního kolektivu může být jednou z příčin, proč se častěji identifikují s asociálně zaměřenými partami a nezřídka u nich dochází k páchání drobné trestné činnosti.¹⁹ Z uvedeného lze odvodit, že nezačlenění romských dětí na základní škole mezi ostatní spolužáky, může být prvním krokem, jímž je postavena pomyslná bariéra pro pozdější navázání kontaktů s příslušníky majoritní společnosti.

Ve městě Břeclavi působí v současnosti šest základních škol a jedna ZŠ praktická. V letošním školním roce docházelo do základních škol 73 romských žáků – viz tabulka.

Počet romských žáků na základních školách v Břeclavi

ZŠ v Břeclavi	1. stupeň	2. stupeň	Celkový počet dětí
Základní škola I.	13	4	17
Základní škola II.	14	7	21
Základní škola III.	4	5	9
Základní škola IV.	6	1	7
Základní škola V.	4	0	4
Základní škola VI.	9	3	12
Základní škola VII.	3	0	3

Tab. 2. Celkový počet romských žáků na základních školách v Břeclavi ve školním roce 2012/2013

Z rozhovorů, které jsem uskutečnila s ředitelkami a učitelkami breclavských základních škol vyplynulo, že romské děti v Břeclavi nemají větší problém se začleněním do třídního kolektivu a neromští spolužáci je mezi sebe přijímají za předpokladu, že tyto děti samy nedávají najevo projevy nepřátelství nebo je nijak nešikanují. Záleží tedy především na chování romských žáků samotných. Pokud se týká záškoláctví romských dětí, lze konstatovat, že na I. stupni ZŠ se tyto problémy objevují spíše ojediněle. Situace se však zcela změní na II. stupni ZŠ, a to především u žáků v 8. a 9. třídách. Dle názoru učitelů by některé romské děti byly schopny zvládnout výuku na odborném učilišti nebo střední škole bez větších problémů, nejeví však o další studium zájem nebo to nechtějí sami rodiče. Na

¹⁹ Říčan, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd., Praha: Portál, 1998, 112-17 s. ISBN 80-7178-250-5.

jedné ze základních škol, kterou navštěvovalo v minulých letech více romských dětí, působila romská asistentka. Děti i učitelé s ní měli velmi dobrou zkušenost. V případě potřeby řešila problémy týkající se školní docházky dětí přímo s rodiči. Dle názoru některých učitelů by vzdělávání romské populace prospělo, kdyby vedle romského dítěte ve škole seděl i jeho rodič, aby byl obeznámen s tím, co se dítě ve škole učí a jak s ním má doma dále pracovat a pomáhat mu se školní přípravou. Velmi důležité je vždy hledat společnou cestu k řešení školních problémů a romským dětem ani jejich rodičům příliš neustupovat. Naopak důsledně vyžadovat, aby tito rodiče dbali na školní docházku svých dětí a v případě, že tak činit nebudou, přistoupit i k represivnímu opatření a odebrat těmto rodinám sociální dávky. Toto krajní řešení se sice setkává s velkou nevolí romských rodičů, ale v konečném důsledku vede k tomu, že děti začnou řádně chodit do školy. Na otázku, zda by učitelé byli pro zavedení romského jazyka jako nepovinného předmětu ve škole, odpověděli všichni dotázaní negativně.

V Břeclavi má v současné době pouze jedna škola zřízen přípravný ročník pro děti ve věku od 5 do 7 let. Tuto třídu v letošním školním roce navštěvuje 12 dětí, z toho 6 romských. Výuka probíhá střídavě formou učení a volnočasových aktivit, v rámci nichž si děti mají možnost hrát, proběhnout se, odpočinout. Dle slov paní ředitelky je přípravná třída pro děti velkým přínosem v jejich další školní práci. Děti často na počátku roku neznají základní barvy, neumí držet tužku, neovládají jemnou motoriku. V průběhu roku se dostaví výrazné zlepšení a při nástupu do 1. třídy mají vědomosti a dovednosti srovnatelné s ostatními spolužáky. Romským dětem však činí problémy abstraktně myslet a mají slabou schopnost zobecňovat.

Našemu školství je často vytýkáno, že romské děti ve větší míře navštěvují základní školu praktickou. V Břeclavi jsou romští žáci na tuto školu přerazováni až po ukončení první třídy, a to pouze v případech, kdy je zjištěno, že výuku v běžné základní škole tyto děti opravdu nezvládají. V těchto školních zařízeních dříve označovaných jako „zvláštní školy“ sice dosahují relativně dobrých výsledků, což je ale ovlivněno tím, že výuka probíhá pomaleji než na běžných základních školách a obsahově odpovídá učivu maximálně na úrovni 7. třídy.

Základní školu praktickou navštěvuje v Břeclavi celkově málo dětí (asi 5 - 6 dětí v jednom ročníku), z toho důvodu jsou spojeny vždy dvě třídy dohromady, a to 2. a 3. třída, 4. a 5. třída, 6. a 7. třída a 8. a 9. třída. Nejvíce romských žáků je v letošním roce ve 2. a 3. třídě,

a to sedm, a ve 4. a 5. třídě šest. Pokud je romských dětí ve třídě více než dvě, zkušenosti jsou takové, že si vytváří skupinu, která je pak uzavřena ostatním dětem a nezdědka tak vznikají problémy kázeňského charakteru. Šikana ze strany romských žáků se vyskytovala spíše ojediněle, a to u starších dětí. Spočívala v tom, že tito žáci požadovali od svých neromských spolužáků peníze. Kázeňské problémy se ve větší míře začínají vyskytovat až na II. stupni ZŠ, kdy děti nadměrně často navštěvují lékaře a vymýšlejí si různé důvody, proč do školy nechodit.

Dle slov paní ředitelky mají romské děti vysokou praktickou inteligenci pro běžný život, jelikož jsou k tomu od narození doma vedeny. Problémem pro ně však je představit si např. krychli nebo kvádr, jelikož postrádají abstraktní myšlení a představivost. Romské děti s nimiž se setkala, vesměs neměly vztah ke vzdělání, nevnímaly jeho důležitost a sami rodiče je k němu nevedli. V minulosti na škole působila romská asistentka. Děti však doučování odmítaly a z hodiny utíkaly. Neměly o tuto formu výuky zájem. Po ukončení docházky na základní škole praktické se dle informace paní ředitelky romské děti většinou na žádné učiliště nebo střední školu nehlásí. Za dobu její 30-leté školní praxe se vyučili pouze tři romští žáci. Před 2 lety byl jeden romský žák přijat na střední školu, avšak tuto ukončil již v 1. ročníku, neboť učivo nezvládal.

2.3 Střední školy, vysoké školy

Dle informací odboru školství se ve školním roce 2011/2012 hlásil na střední školu pouze jeden romský žák a na odborné učiliště celkem čtyři žáci. Zkušenosti z uplynulých let jsou většinou takové, že žáci romského etnika ve většině případech ukončí povinnou školní docházku v 8. ročníku, vyzvednou si přihlášku pro další studium a tím jejich zájem o jakékoliv sebevzdělávání končí. Do žádné další školy již nenastoupí.

Vyučující některých břeclavských základních škol navštěvují s dětmi úřad práce. Rodiče pak dostávají od úřadu práce příručku pro výběr střední školy a od učilišť informace o jednotlivých učebních oborech. Třídní učitel, rodič a výchovný poradce, pokud je na škole přítomen společně posuzují, která škola, případně učiliště by mohly být pro dítě vhodné. Při tomto výběru je nutno brát v potaz zejména finanční situaci rodiny. Základní škola praktická organizuje exkurze na učiliště, je zde možná i účast rodičů, ti však o tuto aktivitu

neprojevují zájem. Romské děti se zpravidla na žádné učiliště nehlásí, neboť rodiny argumentují tím, že nemá smysl dělat školu, když je pak stejně nikdo nezaměstná.²⁰ O pravdivosti tohoto názoru svědčí i výrok jednoho z rodičů romského žáka v 8. třídě, když se rozhodovalo, zda půjde do učení nebo se pokusí o přijímací pohovory na střední školu. Matka jednoznačně prohlásila: „Co by chodil do školy, na pracák půjde!“

Jiný názor však naštěstí zastávají romští rodiče, kteří sami dosáhli maturity, nebo vysokoškolského vzdělání. Takových je však mezi romskou populací stále ještě velmi málo. U těchto rodičů lze předpokládat, že si budou přát, aby jejich děti po ukončení základní školní docházky pokračovaly ve studiu a dosáhly alespoň takového vzdělání, jako mají oni.

V Břeclavi navštěvuje v letošním školním roce střední odborné učiliště pouze pět romských žáků, dvě dívky jsou studentkami střední ekonomické školy a soukromé střední zdravotnické školy.

2.4 Aktivní přístup ke vzdělání

V souvislosti s problematikou středoškolského a vysokoškolského vzdělávání Romů mě zaujala jedna z aktivit občanského sdružení Slovo 21 pod názvem „Pošli to dál.“ Jedná se o projekt organizace, která již dlouhodobě pracuje s romskou mládeží a poskytuje pomoc při přípravě romských žáků a studentů na přijímací zkoušky na střední a vysoké školy. Ve svém projektu přichází toto sdružení s novým nápadem, jehož smyslem je, že romští studenti středních škol, kteří navštěvovali a v rámci pokračování projektu dále navštěvovat budou přípravné kurzy na přijímací zkoušky na vysoké školy, se sami stanou lektory svých mladších vrstevníků, kteří mají také zájem uspět u přijímacích zkoušek na střední školu. Tento systém zavádí do praxe princip přenosu zkušeností mezi všemi zapojenými věkovými kategoriemi a přímo tak poskytuje romské mládeži chybějící pozitivní vzory. Uvedený projekt probíhal v I. pololetí školního roku 2012/2013 za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ve čtyřech regionech – v Praze, v krajích Moravskoslezském, Ústeckém a Středočeském. Pro úspěšnost získal finanční podporu i ve II. pololetí školního roku 2012/2013 a nově se jej rozhodla podpořit vedle MŠMT také

²⁰ Gabal Analysis Consulting, *Strategie integrace romské populace v Břeclavi*, závěrečná zpráva. Praha: 2008, 35-36 s.

mezinárodní organizace Romský vzdělávací fond. Úspěšnost absolventů přípravných kurzů se při přijímání na vysoké školy v dlouhodobém průměru pohybuje okolo 60%.

Hlavním cílem projektu je zapojit do jeho realizace romské studenty středních škol, a to tak, aby oni sami nebyli pouze účastníky, ale zároveň i participanty. Tento princip učí jednu podstatnou věc – za to, že něco dostávám, mohu také něco dát a tím přispět určitým dílem vlastní komunitě. Pozitivní přitom je, že studenti, kteří v projektu působí zároveň jako lektoři, získají pracovní zkušenosti, které budou moci uplatnit v budoucnosti.²¹

Domnívám se, že myšlenka uvedeného projektu je velmi dobrá. Poprvé se setkávám s tím, že je u romského etnika něco uzpůsobeno tak, že na jedné straně něco dostávají, ale na druhé straně musí také něco dát. Je velmi důležité, aby si uvědomili vlastní zodpovědnost a také to, že něco dostávat zdarma nelze brát jako samozřejmost.

2.5 Financování programů na podporu integrace romské komunity v oblasti vzdělávání Romů

V roce 2011 bylo ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podporováno 72 projektů zaměřených na integraci Romů v oblasti vzdělávání a přerozdělená částka činila celkem 12.942.000,- Kč. Výše finančních prostředků na předškolní přípravu z toho činila 2.286.000,- Kč a na podporu základního a středního vzdělávání bylo věnováno 2.145.000,- Kč. Cílem tohoto programu bylo podpořit studium romských žáků, jejichž rodiny nemají dostatečné finanční prostředky na uhrazení nákladů spojených s jejich středoškolským a vyšším odborným studiem. Dotace byla odstupňována dle dosažené délky studia romského žáka následovně:

- na žáka v 1 ročníku nejvýše 4.000,- Kč
- na žáka ve 2. ročníku nejvýše 6.000,- Kč
- na žáka ve 3. ročníku nejvýše 8.000,- Kč
- na žáka ve 4. ročníku nejvýše 10.000,- Kč.

Za období leden – červen 2011 bylo romským žákům z uvedeného programu vyplaceno 810 stipendií v celkové výši 4.319.100,- Kč, v období září – prosinec 2011 celkem 893 stipendií

²¹ www.slovo21.cz, projekt „Pošli to dál“

v částce 4.471.900,- Kč. Za rok 2011 bylo tedy z rozpočtu MŠMT podpořeno celkem 1 703 stipendií pro romské žáky v celkové částce 8.791.000,- Kč.²²

Z uvedeného vyplývá, že na integraci Romů nejen v oblasti vzdělávání jsou každoročně vyčleňovány ze státního rozpočtu nemalé finanční prostředky. Výsledky ve vzdělávacím procesu, tomu však stále neodpovídají.

²² Kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romských komunit, *Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2011*. 2012, 22 s.

3 ZAMĚSTNANOST ROMŮ

K hlavním příčinám vysoké míry nezaměstnanosti romské populace patří především nízká vzdělanostní úroveň a kvalifikace napříč celou populací. Romové jsou zároveň nejvíce postiženi nezaměstnaností dlouhodobou a opakovanou. Jejich situaci na trhu práce zhoršuje také fakt, že významný podíl romské populace žije ve vyloučených lokalitách či ve strukturálně postižených regionech, kde je nabídka pracovních příležitostí mizivá.

Jak vyplývá ze zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2011 nebyl v tomto roce v oblasti zaměstnanosti Romů zaznamenán žádný pokrok. V návaznosti na tento nepříznivý stav je vhodné zmínit výzkum realizovaný v ČR Světovou bankou, Agenturou EU pro základní práva a Rozvojovým programem OSN pod názvem „Situace Romů v 11 členských státech EU“, v němž je konstatován nízký počet Romů na trhu práce (pouze 50% ve věku 15 – 64 let). Projevuje se zde rozdíl v zaměstnanosti romských mužů (43%) v porovnání s romskými ženami (19%). Jako problematická se ukazuje především nezaměstnanost mladých Romů ve věkové kategorii 15 – 24 let, kde je vykazována až 61% nezaměstnanost. Z výzkumu dále vyplývá, že celkem 77% mladých romských respondentů postrádalo jakoukoliv předchozí pracovní zkušenost.²³

3.1 Pracovní uplatnění Romů na trhu práce

Jednu z mála možností, jak prostřednictvím úřadu práce získat vůbec nějaké pracovní místo, představují pro Romy sezonní a příležitostné formy zaměstnání. Romové jsou skupinou, která tento způsob pracovního uplatnění pravidelně a ve velké míře využívá a projevuje o něj zvýšený zájem. Využívání možnosti těchto forem práce je také s největší pravděpodobností důvodem, proč Romové z evidence úřadu práce odcházejí, a po nějaké době se do ní zase vrací a vykazují tak vysoký podíl na opakované nezaměstnanosti. Pokud se vůbec podaří Romům získat nějakou práci, jsou to nejčastěji manuální a pomocné činnosti. Převážně se jedná o sezonní práce pomocných dělníků na stavbách u výkopových prací, při opravách silnic nebo vykonávají činnosti úklidové a zametačské. Tyto formy zaměstnání představují pro jinak nezaměstnatelné skupiny obyvatel možnost pracovního

²³ Kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romských komunit, *Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2011*. 2012, 7 s.

uplatnění, nezakládají však pravidelný příjem, který je podmínkou pro uplatňování širších občanských práv (např. možnost získat úvěr).

V rámci aktivní politiky zaměstnanosti jsou Romům nejčastěji nabízeny tzv. veřejně prospěšné práce. Tento typ zaměstnání však z dlouhodobého hlediska jejich problém rovněž neřeší, neboť pracovní uplatnění poskytuje pouze dočasně s tím, že situace zaměstnance je nadále nejistá. Pracovní příležitosti, které nezaměstnatelným Romům nabízí úřad práce jsou v důsledku jejich nízké úrovně vzdělanosti a kvalifikace většinou pouze na omezenou dobu, neposkytují tak zaměstnanci jistotu ani perspektivu postupu a tudíž jej vůbec nemotivují.²⁴

3.2 Příčiny nezaměstnanosti Romů

Významnou roli zde sehrává především fakt, že nevzdělaný, nekvalifikovaný a dlouhodobě nezaměstnaný romský uchazeč o zaměstnání nemá vůbec představu, jak by měl před potencionálním zaměstnavatelem vystupovat a jak správně o místo žádat, aby udělal dobrý dojem. Takový uchazeč nemá dostatek zkušeností na trhu práce a není schopen náležitě jednat. Lze tedy konstatovat, že situace romské populace je uzavřena v bludném kruhu. Její naprostá většina je nevzdělaná, nekvalifikovaná a vzhledem k současnému nastavení trhu práce, tak jen velmi těžko zaměstnatelná. Svoji roli zde hrají i předsudky zaměstnavatelů vůči uchazečům jiné barvy pleti. Výsledkem tohoto procesu je dlouhodobá nezaměstnanost, která přechází v nezaměstnavatelnost. Za daných okolností tito lidé nemají šanci získat pracovní návyky a hodnoty s tím spojené. Zmíněná situace má negativní dopad především na mladou generaci Romů právě nastupující na pracovní trh. Tato generace dosud nepracovala a často neviděla pracovat ani své rodiče. Práce pro ně tudíž nepředstavuje žádnou hodnotu a nejsou tedy nijak motivováni snažit se ji získat.²⁵ Chybou stávajícího režimu je především skutečnost, že zanikla povinnost pracovat. Mnozí Romové tedy nemají žádný důvod k tomu být zaměstnání. Spoléhají na to, že stát jim vyplatí sociální dávky a pokud jim to k živobytí nestačí, uchylují se k páčání trestné činnosti nebo k práci „načerno.“ Na druhé straně je nutno si přiznat, že většina Romů se po roce 1989 ocitla v bezvýchodné situaci, neboť trh práce nabízí v dnešní době již velmi málo pracovních míst

²⁴ Navrátil, P., a kol., *Romové v české společnosti*, 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 61-62 s. ISBN 80-7178-741-8.

²⁵ Navrátil, P., a kol., *Romové v české společnosti*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 63 s. ISBN 80-7178-741-8

pro nekvalifikované uchazeče. Další negativum lze spatřovat v tom, že potenciální zaměstnavatelé Romů bývají často ovlivněni nepříliš tolerantním postojem majoritní společnosti a v neposlední řadě také výhradně negativními informacemi médií, která vykreslují Romy ne příliš lichotivým způsobem. Tyto faktory velmi nepříznivě ovlivňují přístup zaměstnavatelů a snižují jejich ochotu zaměstnávat romské uchazeče o práci. Kvůli špatné vzdělanostní struktuře Romů, která se navíc jen velmi pomalu zlepšuje, nelze očekávat změnu jejich postavení ani v nejbližší budoucnosti.

3.3 Situace na trhu práce v Břeclavi

Před rokem 1989 pracovali břeclavští Romové především v továrnách, technických službách města, u dráhy, v cukrovaru, na pile, uklízeli ve školách atp. V první polovině 90. let však začalo v souvislosti s celkovou restrukturalizací průmyslu v regionu docházet k propouštění zaměstnanců z méně kvalifikovaných pracovních míst. Tato vlna propouštění se ve zvýšené míře dotkla především Romů, a to z toho důvodu, že neměli potřebou kvalifikaci a nebyli dostatečně vybaveni kompetencemi potřebnými ke konkurenci na trhu práce. Ve spojení s demotivačně působící státní politikou se v 90. letech a na přelomu tisíciletí řady romských nezaměstnaných dále rozrůstaly a s prodlužující se dobou, v níž byli nezaměstnaní, klesala také jejich zaměstnatelnost. Generace nezaměstnaných rodičů často nedbala o vzdělání svých dětí, protože v něm nespatořovala cestu k vzestupné mobilitě.²⁶

Vzniklá situace odráží celkový stav dnešní romské populace, kdy naprostá většina břeclavských Romů (87 %) dosahuje nejvýše základního vzdělání. Nezaměstnaní Romové v Břeclavi představovali v roce 2007 přibližně 30 % z celkového počtu nekvalifikovaných v evidenci úřadu práce a podíl těchto osob mezi nezaměstnanými v posledních letech dále výrazně stoupá. Míra nezaměstnanosti břeclavských Romů činila v prosinci roku 2007 přibližně 69 %. Nejvíce zastoupenou skupinou byli pak nezaměstnaní mezi 26 – 35 lety (38 %). V měsíci lednu roku 2008 bylo dlouhodobě nezaměstnaných Romů na úřadu práce v Břeclavi nejméně 85 %. Do aktivní politiky zaměstnanosti je zapojováno velmi málo nezaměstnaných Romů. Mezi hlavní bariéry zaměstnanosti byly vedle nízkého vzdělání a kvalifikace uváděny finanční nevýhodnost legální práce na nekvalifikovaných pozicích,

²⁶ Gabal Analysis Consulting, *Strategie integrace romské populace v Břeclavi*, závěrečná zpráva, Praha: 2008, 47 s.

zhoršený zdravotní stav, absence dovedností a sociálních kompetencí, ale také nerovný přístup ze strany zaměstnavatelů.²⁷

Město Břeclav v rámci aktivní politiky zaměstnanosti zavedlo veřejně prospěšné práce vždy na ½ roku s pevnou pracovní dobou – 8 hodin denně. Tato místa jsou hrazena z větší části z prostředků úřadu práce, přičemž městský úřad přispívá 1/3 finančních nákladů. Jedná se o mechanizované činnosti spočívající většinou v úpravě zelených prostranství. V loňském roce se do zmíněného projektu zapojili čtyři Romové.

V měsíci září roku 2012 vytvořilo město Břeclav sedm pracovních míst na dobu jednoho roku pro dělnické profese. Z tohoto počtu jsou tři zaměstnanci romského původu. Vykonnávají především dlaždičské a kopáčské práce. Nejsou s nimi žádné větší problémy. Čistý výdělek činí asi 10.500,- Kč. Zkušenosti se zaměstnáváním Romů jsou většinou takové, že těmto pracovníkům vyhovuje spíše úkolová mzda a předběžná informace o následném výdělku. Mladí Romové většinou pracovní návyky postrádají (pracovitý mladý Rom je spíše výjimkou).

V roce 2012 vznikla dvě pracovní místa pro romské asistenty městské policie. Oba vybraní adepti se dobře orientují v břeclavské romské komunitě a jejich úkolem je mimo jiné dohlížet na pořádek ve svěřených lokalitách, pomoc jejich obyvatelům při řešení některých otázek občanského soužití nebo asistence strážníkům při řešení problémů v romské komunitě. Práce s romským asistentem se městu osvědčila i v oblasti výchovného působení na děti, kdy se asistent podílí na vyplnění volného času romské mládeže zejména v oblasti sportovních aktivit. Oba asistenty se městu podařilo uhradit z dotací v rámci programu Prevence kriminality. Vzhledem k tomu, že se tato aktivita ukázala jako prospěšná, proběhlo v letošním roce výběrové řízení na dalšího asistenta městské policie. Do výběrového řízení se přihlásilo osm romských uchazečů.

Romové v Břeclavi nikdy nebyli, až na několik málo ojedinělých případů, velkými podnikateli. Bylo v nich spíše zakořeněno spoléhat se na stát. Překážkou byla také jejich slabá vůle zvládat zátěžové situace, které podnikání s sebou přináší. V současné době se podnikatelskou činností v Břeclavi zabývají pouze čtyři Romové (jedna osoba provozuje

²⁷ Gabal Analysis Consulting, *Strategie integrace romské populace v Břeclavi*. Praha: 2008, 43 s.

hostinskou činnost, další dvě zajišťují přípravné práce pro stavby a zednickou činnost a jedna osoba vykonává dohled v rámci stavebních prací).

Lze konstatovat, že současná situace na trhu práce v Břeclavi stále není pro romskou populaci nijak příznivá. Tito obyvatelé se nadále vyznačují velmi vysokou mírou nezaměstnanosti a prognóza do budoucnosti také není příliš optimistická. Dle odhadu ředitele úřadu práce se v současné době nachází v evidenci uchazečů o zaměstnání asi 150 až 160 Romů, přičemž naprostá většina z nich spadá do kategorie dlouhodobě nezaměstnaných. V nabídce úřadu práce se již dlouhodobě vyskytuje velmi málo míst pro nekvalifikovanou pracovní sílu. Romové tedy mají jen nepatrnou šanci, že jim úřad práce nějaké místo nabídne. Nepříznivou skutečností pro místní Romy je také to, že do Břeclavi dojíždějí za prací Romové ze Slovenska, kteří zde vykonávají určité práce „načerno“, což je pro místní podnikatele jednoznačně levnější a výhodnější varianta.

4 VZTAHY MEZI ROMY A NEROMY

To, jak úspěšně se dokáže daná společnost vypořádat s problematikou vzájemného soužití mezi odlišnými skupinami a do jaké míry se jí daří minimalizovat sociální exkluzi, svědčí o míře demokracie, hospodářské svobody a rovněž o míře dispozic, které jsou předpokladem pro trvale udržitelný rozvoj. Je to zároveň důkazem životaschopnosti společnosti v dnešním překotně se měnícím globálním světě. Zvláště evidentní je to na míře soužití mezi majoritou či minoritami etnickými.²⁸

V České republice lze vztahy mezi Romy a příslušníky majoritní společnosti charakterizovat jako chronicky napjaté. Poměrně často zde propukají projevy otevřeného nepřátelství vyprovokované jednou či druhou stranou. O tom, že stačí málo, aby nesnášenlivost nebo skrytá nenávisť vyústila ve skutečné násilí, svědčí i případ mladistvého Petra z Břeclavi, který v polovině dubna 2012 lživě obvinil ze svého fyzického napadení příslušníky romské menšiny. Toto jeho prohlášení vyvolalo mezi lidmi silně protiromskou reakci. Kauza byla prezentována rovněž v médiích a následně byla rozpoutána kampaň s rasistickými výroky. Na sociální síti Facebook se v průběhu dvou dnů dala dohromady několikatisícová skupina lidí, která týden na to vyrazila na pochod městem. Ten měl upozornit na vyhocenou bezpečnostní situaci v Břeclavi, ale také podpořit napadeného chlapce. Zčásti se však pochod zvrhnul v protiromskou demonstraci. Bezpečnost ve městě zajišťovala nejen Policie ČR, ale i těžkooděnci a vzniklou situaci po celou dobu monitoroval vrtulník. K překvapení všech se asi měsíc poté chlapec přiznal, že si napadení vymyslel a zranění si při pádu způsobil sám. Chlapcova matka se před novináři za křivé nařčení romské komunity omluvila. Tato situace však poukázala na dlouhodobý problém v soužití majoritní skupiny obyvatel a romského etnika v Břeclavi.²⁹ Chybělo jen málo a mohlo dojít i k fyzickému ataku. Mnoho breclavanů o chlapcových slovech týkajících se jeho napadení Romy vůbec nepochybovalo. Když se celá kauza vysvětlila a vyšlo najevo, že Romové s tímto činem nemají nic společného, část obyvatel zastávala názor, že „když to nebylo teď, stane se to příště“. A co na tuto kauzu říkají Romové? Přestože nakonec podnět k trestnímu stíhání na chlapce nepodali, zůstal v nich pocit ukřivdění.

²⁸ Navrátil, P., a kol. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 10 s. ISBN 80-7178-741-8.

²⁹ www.breclav.eu, *Zpravodaj města Břeclavi Radnice*, červen 2012, 1 s.

4.1 Postoje a názory romské menšiny vůči většinové společnosti

*„Gádžové jsou zvláštní lidi. Když se chtějí dovědět něco o Romech, jdou za „gádžovským odborníkem na cikánskou otázku“, aby jim dal rozumy. A co řekne odborník, je pro ně svaté. Jenomže devadesát procent těch odborníků si přečetlo to, co před nimi napsali jiní „odborníci na cikánskou otázku“, a se živým Romem mnoho z nich ani nemluvalo. Anebo navštívili „cikánskou školu“, zatleskali těm „krásným černoookým dětičkám“ za jejich písničky, podebatovali s ředitelem a začali se považovat za „odborníky“. Házejí procenty – čísla vždycky budí dojem věrohodnosti: to váží tolik a tolik, to měří tolik a tolik, a každý je přesvědčen, že všechno ví, když to může zvážit, změřit a hodit do procent. Jenomže o lidské duši lze těžko říct, že váží pět deka nebo tři kila. Tu ani odborník nedokáže zvážit a změřit. Jestli chce někdo poznat, kdo jsou Romové, nemusel by se ani tolik zajímat o procenta jako o tu nezvažitelnou duši. Ať přijde mezi nás. A jestli přijde **laše jilesa**, jak říkáme, s dobrým srdcem, s dobrým úmyslem, všichni ho rádi přijmou. Lidi se přece nejlíp poznají, když si spolu povídají, když spolu stolují, když jeden druhému vypráví o své rodině, radostech a když si spolu zatancují a zazpívají. Nebo když spolu beze slova sedí a dívají se na hvězdy.“³⁰*

Z výše uvedené citace vyplývá, že Romy popuzuje skutečnost, jak je společnost vnímá. Posuzuje je pouze z toho, co o nich slyší, co si přečte, co vidí v médiích a představu si vytváří na základě těchto zprostředkovaných informací. Příslušníci majority nemají snahu je blíže poznat, pochopit a utvořit si vlastní názor.

Romům na majoritě nejvíce vadí citový chlad, nadřazené chování, diskriminace v případě zaměstnání, xenofobie, to, že je většinová společnost stále vnímá jako přistěhovalce parazitující na výhodách sociálního systému. Nežřídka tak narážejí na bariéry, které jim brání prožívat důstojný a spokojený život v české společnosti. Převládá u nich pocit, že stále nejsou většinovou společností přijímáni.³¹

³⁰ Šišková, T., In: Aurel Stoica (Rom-lováři), *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vydání, Praha: Portál, 2008, 132 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

³¹ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vydání, Praha: 2003, 11 s. ISBN 80-7178-741-8.

4.2 Postoje a názory majoritní společnosti na romskou populaci

Za posledních 60 let se romská populace v mnoha směrech přizpůsobila většinové společnosti. Tato akulturace však ne vždy vedla k pozitivním výsledkům. Romové napodobují majoritní kulturu především v její materiální a konzumní podobě. Dnešní romské rodiny, přestože žijí především z různých dávek sociální podpory, si na prvním místě pořizují barevný televizor, video, mobilní telefony apod. Navíc mnozí romští rodiče se nestarají o své děti, protože dobře ví, že tuto povinnost za ně převezme stát. Je evidentní, že zavedený systém sociálních dávek vedl k závislosti Romů na státu a je zde reálné nebezpečí, že návyk nepracovat a využívat sociální podporu se stane životním stylem dalších generací Romů.³²

Ze strany majoritní společnosti je Romům nejčastěji vytýkána především velká hlučnost a nepříliš dobré sousedské vztahy. K dalším nepříznivým faktorům patří nízká vzdělanost a kvalifikace, špatná pracovní morálka. Romům je také přičítána lenost, nečestné jednání, nepoctivost, zneužívání demokracie, konfliktnost, přílišná vznětlivost a s ní související agresivita, trestná činnost, neadekvátní chování při nákupech a v neposlední řadě také jejich nevhodné hygienické návyky.³³ Příslušníkům většinové společnosti také vadí, že pokud Romové mají pocit, že jim není vyhověno způsobem jaký by si představovali, začnou se ohánět diskriminací. Jsou totiž mimořádně citliví vůči každé nespravedlnosti, byť je jenom zdánlivá.

K častým sporům mezi romskými a neromskými obyvateli dochází rovněž kvůli nepořádku v bezprostřední blízkosti jejich bydliště. Zatímco majorita většinou své domy a jejich okolí udržuje a stará se o ně, kolem obydlí příslušníků romského etnika se často kupí skládky nejrůznějšího odpadu. Navíc „neromové“ pocítují při setkání s romskými spoluobčany jakýsi neurčitý strach, který nelze racionálně zdůvodnit. Přes staletou přítomnost Romů v České republice, i přes jejich nesporný přínos v oblasti kultury, je dosud velká část české společnosti vnímá jako přistěhovalce parazitující na sociálních výhodách státu. Majorita předpokládá, že docílit optimálního soužití s Romy lze jen za předpokladu, že se Romové přizpůsobí a převezmou majoritní hodnoty a způsoby chování většinové společnosti.

³² Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání, Praha: Portál, 2004, 676-677 s. ISBN 80-7178-802-3.

³³ Navrátil, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, 113-116 s. ISBN 80-7178-741-8.

Takováto forma přizpůsobení se normám a zvyklostem majority je však pro Romy nepřijatelná.³⁴

Majoritní společností je často poukazováno na fakt, že Romové pobírají větší dávky, nemusejí platit poplatky za odpady, nehradí nájem, pokud nejsou spokojeni s bydlením, stačí požádat stát a ten jim přidělí byt nový. K těmto negativním informacím ještě vydatnou mírou přispívají média, která ukazují Romy v té nejhorší možné podobě. Na základě šíření takovýchto zpráv pak dochází k tomu, že se ještě více prohlubuje negativní vztah majoritní společnosti vůči Romům, v důsledku čehož se náprava takto napjatého stavu jeví jako neřešitelná situace.

Dokladem toho, že postoje a názory většinové společnosti na romskou populaci, které existovaly před 15 lety se dosud nezměnily, jsou i slova, která napsal Říčan v roce 1998 ve své knize: *„Přesvědčuji se o tom stále znovu: Jakmile přijde řeč na Romy, pak lidé vzdělaní i prostí, v hierarchii moci výše či níže postavení, věřící tak či onak, muži i ženy, mladí i staří, začnou s chutí vyprávět o negativních zkušenostech s nimi – a končí prohlášením, že Romové se musí změnit, oni musí chtít, oni musí „přijmout podanou ruku“ oni jsou na tahu atd. Ptám se: Co když to neudělají, co když na to nemají? Tato možnost se jaksi nebere v úvahu. Z iracionálních důvodů odmítáme vzít na vědomí prostou skutečnost, že s Romy v této zemi budeme žít my i naše děti a vnuci, ať už se budou chovat jakkoli. Je dokonce pravděpodobné, že jejich soužití s námi se bude ještě zhoršovat, pokud se nezmění jejich sociální situace a pokud jim my, čeští gádžové, vydatně nepomůžeme. Jediné řešení vyjádřil krásně Pavel Pekárek: „My s nimi musíme chtít žít.“ Jinými slovy: My, čeští gádžové, jsme odpovědní za naše Romy.“³⁵*

K problematice soužití majority s romskou minoritou v České republice, je nutné přistupovat diferencovaně, jelikož nelze vůči této skupině obyvatel přistupovat pouze jako k etnické, či dokonce rasově určené skupině. Takovýto postup nelze realizovat ani v odsudcích a odmítání, ani v přípravě a realizaci nejrůznějších postupů, návodů, opatření a pomoci.³⁶

³⁴ Navrátil, P., a kol., *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, 124 s. ISBN 80-7178-741-8.

³⁵ Říčan, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd., Praha: Portál, 1998, 10 s. ISBN 80-7178-250-5.

³⁶ Navrátil, P., a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 85 s. ISBN 80-7178-741-8

Jak ukazují různá vyjádření, příslušníci většinové společnosti mají se soužitím s Romy dlouhodobé problémy. Domnívají se, že pokud by Romové problémy sami nezpůsobovali, bylo by vše v pořádku. Ve skutečnosti jsou však naše problémy vzájemné. Pro velkou část neromského obyvatelstva je odlišný způsob života a kultura Romů nepochopitelná a těžko srozumitelná, což způsobuje, že ve výsledku se vzájemné vztahy stále udržují na velmi „chladné“ úrovni. Nelze tedy brát obtíže Romů jako problémy, které mají příslušníci většiny s Romy, ale jako nedostatky v našem vzájemném soužití.³⁷

Je zřejmé, že integraci Romů brání nejen jejich dlouholetá nedůvěra k majoritní společnosti, která je odmítá, ale také jejich nekritičnost a neochota si přiznat, že na vzniklých potížích mají svůj podíl. Nejsou ochotni připustit, že k tomu, aby jejich potíže byly odstraněny, budou muset vyvinout nějaké úsilí. Mnozí Romové jsou přesvědčeni o tom, že jejich problémy způsobili „gadžové“. Tímto se ovšem projevuje, aniž by si to Romové sami uvědomovali, jejich zafixované přesvědčení o vlastní neschopnosti něco změnit a všemocnosti majoritní společnosti.³⁸

³⁷ Navrátil, P., a kol., *Romové v české společnosti*. 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 11 s. ISBN 80-7178-741-8

³⁸ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 3. vyd. Praha: Portál, 2004, 678 s. ISBN 80-7178-802-3.

5 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ IQ ROMA SERVIS

Občanská sdružení a celý neziskový sektor zastávají velmi významnou úlohu v oblasti sociální a pedagogické práce. Jejich zaměření se liší podle místních podmínek a cílové skupiny obyvatel. V rámci své činnosti organizace zřizují nízkoprahové a otevřené kluby, centra volného času, vedou poradenská centra, organizují vlastní sítě terénních sociálních pracovníků, realizují různé vzdělávací mimoškolní programy, zprostředkovávají kontakt s rodinami při doučování dětí a v neposlední řadě také otevřeně bojují proti rasistickým projevům ve společnosti. Některé z těchto organizací již mají vlastní výchovnou koncepci, kterou zaplňují mezery v práci státních a obecních institucí.³⁹

Jednou z těchto organizací je Občanské sdružení IQ Roma servis, které v Brně, Břeclavi a několika dalších městech a obcích Jihomoravského kraje poskytuje bezplatné sociálně právní poradenství, vzdělávací a volnočasové služby osobám, které jsou ohroženy sociálním vyloučením. V samotném městě Břeclavi tato organizace působí od roku 2006 a v současné době zaměstnává šest pracovníků. Všichni zajišťují jak terénní tak poradenskou činnost, kterou mají rozdělenou na práci s mládeží a rodinou a s dospělými. Činnost pobočky je zaměřena především na sociální integraci občanů, především romského původu, kteří se nacházejí v tíživé životní situaci a tento nepříznivý stav mají snahu sami řešit. Pracovníci IQ Roma servis nabízí svým klientům konkrétní poradenské služby v nejrůznějších oblastech života např. v oblasti zaměstnání, vzdělávání, péče o děti, v oblasti rodinných vztahů atd. V rámci volnočasových aktivit pro děti, mládež a dospělé, pak pracovníci této organizace přicházejí s nabídkou doučování ve školních předmětech, především jazyku českém a matematice. Výuka probíhá v prostorách organizace, u dětí doma nebo ve škole. Dále jsou poskytovány poradenské služby a pomoc při volbě vhodného školského zařízení. Jednou z aktivit je pořádání různých kroužků (taneční, divadelní, fotokroužek), společných exkurzí, návštěv kulturních představení, výletů apod. Děti mají možnost 2 x týdně trávit volný čas v prostorách IQ Roma servis, kde mohou hrát fotbal, ping-pong, případně počítačové hry.⁴⁰

³⁹ Gulová, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2008, 90 s. ISBN 978-80-2104724-2.

⁴⁰ [http:// www.iqrs.cz/](http://www.iqrs.cz/)

5.1 Projekty realizované IQ Roma servis

Organizace je pořadatelem řady projektů, které si kladou za cíl pomoci Romům začlenit se mezi většinovou společností a najít si v ní své odpovídající místo. Snahou realizátorů je především motivovat děti i jejich rodiče ke vzdělání, rozvíjet jejich schopnost učit se, podporovat jejich důvěru ve vlastní schopnosti a vést je k větší samostatnosti.

Jedním z úspěšných počínů, který byl realizován v letech 2010 až 2012 byl projekt „**Začni tady a teď**“, který byl zaměřen na vzdělávání romských dětí. Organizátoři zaměřili své aktivity do obcí Vyškov na Moravě, Ivanovice na Hané, Bučovice, Zastávku u Brna, Břeclav a Mikulov, kde byla po uvedených službách poptávka. Do projektu se úspěšně zapojilo více než 100 žáků a stejný počet jejich rodičů. Pozornost byla směřována především na výuku, poradenství týkající se školní problematiky a osobnostní rozvoj. V obcích Břeclav a Mikulov se do této aktivity zapojilo více než 50 dětí a rodičů, kteří za pomoci pedagogických pracovníků a dobrovolníků společně řešili školní záležitosti. V Břeclavi byla navíc součástí těchto aktivit skupinová výuka s využitím počítačové techniky, osobnostně rozvojové aktivity a exkurze do pracovišť.

Projekt si kladl za cíl ovlivnit neúspěšnost romských žáků na základních školách, pomoci jim přehodnotit svůj vztah ke vzdělání, probudit u dětí a jejich rodičů motivaci a ukázat jim, že domácí příprava na vyučování má smysl a podstatně zvyšuje jejich šanci uspět ve vzdělávacím procesu. Důležité je v těchto dětech vzbudit a udržovat zájem o studium na středních a vysokých školách a systematicky je vést k tomu, aby mohly v budoucnu pracovat v profesích, v nichž budou užitečné.

Projekt „**Čas zkusit to jinak**“ byl realizován v období od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2012 ve spolupráci s partnerskými subjekty (Jihomoravský kraj, město Bučovice, město Ivanovice, statutární město Brno). Hlavní cíl projektu spočíval v podpoře a zvýšení kompetencí cílové skupiny obyvatel ze sociálně vyloučených lokalit v Jihomoravském kraji, a to zejména v oblasti zaměstnanosti, bydlení a finančních záležitostí. Aktivity projektu byly financovány prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Projekt byl zacílen na tři základní oblasti. První se věnuje terénní sociální práci a sociálnímu poradenství, kde byla pozornost zaměřena především na řešení již vzniklých obtížných situací, zvyšování schopností těmto situacím předcházet a naučit se tyto potíže zdolat vlastními silami. Druhou oblastí bylo poradenství týkající se pracovního trhu, v níž se jednalo o zprostředkování cílené nabídky volných pracovních míst, popřípadě zajištění rozšíření kompetencí

uplatnitelných na trhu práce. Třetí oblast byla zaměřena na realizaci konceptu Ethnic friendly zaměstnavatel, v níž šlo o podporu rovného přístupu a o zajištění dostatku volných pracovních míst. Těchto bezplatných služeb využilo celkem 1 444 klientů, prostřednictvím více než 9 500 individuálních konzultací. Nejčastěji byly řešeny otázky týkající se zaměstnanosti, a to především hledání zaměstnání, zvyšování kompetencí pro trh práce, řešení vztahů se zaměstnavateli, s úřady práce a jinými institucemi. Hojně bylo využíváno poradenství v oblasti bydlení a rovněž konzultace k otázkám spojeným se zadlužením. Jedna z klíčových aktivit projektu byla zaměřena také na matky s dětmi vracejícími se na trh práce a mladé nezaměstnané ve věku 15 – 18 let. Kontakt proběhl s 60 mladými klienty a spolupráce byla navázána se 109 mladými matkami.⁴¹

5.2 Spolupráce IQ Roma servis se školami a dalšími institucemi

Občanské sdružení IQ Roma servis ve městě Břeclavi spolupracuje se všemi břeclavskými základními školami. Za jeden z největších úspěchů pracovníci považují, že se podařilo změnit přístup škol k romským dětem. V případě, že jsou tyto děti ve školní práci neúspěšné, vystupují pracovníci IQ Roma servis jako mediátoři a snaží se tuto situaci řešit s rodinou, se školou i s dítětem. Následně pak na některých školách probíhá doučování těchto dětí. V loňském roce jich bylo takto dozdělaváno celkem dvacet, což ve výsledku mělo pozitivní dopad na zlepšení jejich školního prospěchu. Podařilo se motivovat několik romských žáků, aby si podali přihlášku na střední školu.

S jednou základní školou bylo dohodnuto bezplatné zapůjčení sportovního hřiště a posilovny pro romskou mládež v určených dnech. Do sportovního basketbalového oddílu se podařilo umístit 2 děti. Další spolupráce probíhá s městskou knihovnou a muzeem, kde se uskutečnily komunitní akce, výstava o romské historii, kultuře a známých osobnostech. Na koncepční úrovni probíhá spolupráce s městskou policií a Centrem prevence kriminality. Organizace poskytuje sociální služby na klientské úrovni oblastní charitě. Dále spolupracují s městským úřadem, zvláště se sociálním odborem v rovině koncepční na tvorbě strategického plánu socializačního programu. Spolupracují rovněž s úřadem práce v případě pořádání rekvalifikačních kurzů, doporučují klienty, kteří dlouhodobě hledají zaměstnání pro zařazení na veřejně prospěšně práce.

⁴¹ <http://www.iqrs.cz/>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce jsem se zaměřila na jedince z řad romské a neromské populace v Břeclavi. Nejdříve jsem si stanovila cíl výzkumu, tedy co bych chtěla svými dotazy zjistit, způsob výběru zkoumaných osob, vlastní realizaci výzkumu a na závěr jsem provedla rozbor výsledků a jejich interpretaci.

6.1 Cílová skupina dotazovaných, obsah dotazníku

Pro získání požadovaných informací jsem si zvolila kvantitativní výzkum, konkrétně dotazník. Výhodou je, že v poměrně krátkém časovém období můžeme oslovit větší počet respondentů a získat potřebné údaje. Dotazník byl anonymní. Obsahoval celkem čtrnáct otázek, z toho třináct uzavřených a jednu otevřenou. Náhodným výběrem bylo osloveno celkem osmdesát respondentů (mužů a žen) různých věkových kategorií a rozdílného stupně vzdělání. Z toho bylo čtyřicet Romů a čtyřicet „neromů“. Vzhledem k ne příliš uspokojivé situaci, která v posledních několika letech vládne mezi romskou a většinovou společností a také pod vlivem událostí uplynulého roku, kdy se ve městě Břeclavi poměrně dlouhou dobu řešila kauza nezletilého chlapce údajně napadeného Romy, jsem chtěla prověřit, jaké jsou v současné době postoje břeclavských Romů a „neromů“ navzájem, jaké názory mezi nimi převládají a jak se tito obyvatelé vzájemně vnímají. Ke zjištění tohoto stavu jsem vytvořila stejný dotazník pro Romy i pro „neromy“, aby jejich názory bylo možné objektivně porovnat.

První čtyři otázky se zaměřují na charakteristiku výzkumného souboru:

1. Pohlaví dotazovaného
2. Věk dotazovaného
3. Nejvyšší ukončené vzdělání dotazovaného
4. Situace na trhu práce

Další otázky se týkaly vzájemných vztahů, pracovních návyků, diskriminace a integrace.

5. Jaký je Váš vztah k Romům, („neromům“)?
6. Vadilo by Vám bydlet v sousedství romské, („neromské“) rodiny?
7. Máte z Romů, („neromů“) obavy?

8. Jaká obava převládá?
9. Jaké jsou dle Vašeho názoru jejich pracovní návyky?
10. Myslíte si, že jsou Romové diskriminováni?
11. Čeho se tato diskriminace týká?
12. Co je podle Vás hlavní příčinou, že se stále nedaří integrovat romskou menšinu do majoritní společnosti?
13. Je v České republice ze strany státních orgánů věnována dostatečná pozornost problematice začlenění romského etnika mezi majoritní společnost?
14. Jaká opatření by podle Vás vedla ke zlepšení této situace?

Dotazníkové otázky jsem sestavovala sama. Pouze otázka č. 5 Jaký je Váš vztah k Romům („neromům“) byla převzata od agentury STEM.

6.2 Struktura respondentů, výzkumné otázky, zpracování informací

Z dat získaných v rámci dotazníkového výzkumu vyplynulo, že struktura respondentů v případě „neromů“ činila 19 žen a 21 mužů, u Romů pak 18 žen a 22 mužů. U „neromských“ žen i mužů převažovaly osoby se středoškolským vzděláním. U Romů převažovalo u obou pohlaví vzdělání základní. Nejvíce respondentů u „neromských“ žen bylo ve věkové kategorii 41 - 50 let, u mužů převládal věk 21 - 30 let a 51 - 60 let. V případě Romů měly největší zastoupení věkové kategorie 31 – 40 let a 41 –50 let. Co se týče otázky zaměstnanosti, lze konstatovat, že u „neromů“ převládali u obou pohlaví zaměstnaní více než 5 let, a to u téměř ¾ dotazovaných. V případě Romů naopak převažovali muži i ženy zaměstnaní méně než 1 rok a dlouhodobě nezaměstnaní. Zaměstnaní více než 5 let byli pouze dva romští muži.

Pro vyhodnocení dotazníku jsem stanovila následující výzkumné otázky:

1. Jaké jsou vzájemné vztahy Romů a „neromů“ v závislosti na pohlaví dotazovaného?
2. Jaký je vztah majority k romské populaci v souvislosti s jejich vzděláním?
3. Jaká mají Romové obavy z „neromů“ a naopak?
4. Jak hodnotí pracovní návyky Romů „neromové“ a naopak?
5. Jaký je názor na diskriminaci Romů z pohledu „neromů“ a Romů?

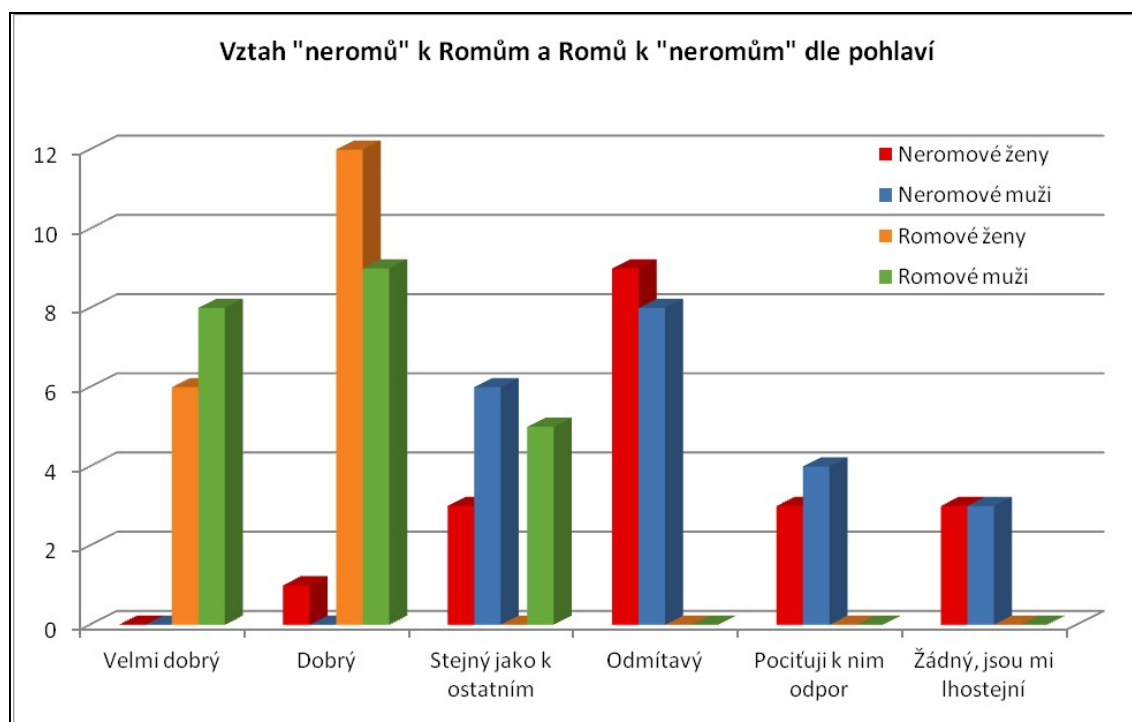
6.2.1 Vztahy Romů a „neromů“ v závislosti na pohlaví dotazovaného

Touto výzkumnou otázkou jsem chtěla prověřit jaké jsou vztahy břeclavských Romů k „neromům“ a „neromů“ k Romům a zda se úroveň těchto vztahů liší v závislosti na pohlaví respondentů.

Vztah „neromů“ k Romům a Romů k „neromům“ - dle pohlaví

Vztah	Neromové		Romové	
	ženy	muži	ženy	muži
Velmi dobrý	0	0	6	8
Dobrý	1	0	12	9
Stejný jako k ostatním	3	6	0	5
Odmítavý	9	8	0	0
Pocit'uji k nim odpor	3	4	0	0
Žádný, jsou mi lhostejní	3	3	0	0

Tab. 3. Vztah „neromů“ k Romům a Romů k „neromům“ dle pohlaví

Graf č. 1. Označuje vzájemné vztahy Romů a „neromů“ dle pohlaví

V uvedené tabulce a grafu jsem srovnávala názory břeclavských Romů s názory příslušníků majoritní společnosti dle pohlaví dotazovaných respondentů. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že zatímco vztahy Romů k příslušníkům většinové společnosti jsou buď na velmi

dobré, nebo dobré úrovni, „neromové“ se nejčastěji vyjadřovali, že mají k Romům vztah odmítavý, což uvedla téměř polovina dotázaných. Tato odpověď byla nejčastější jak u „neromů“ mužů (devět), tak i v případě žen (osm). Stejný vztah jako k ostatním má více mužů (šest) než žen (tři). K Romům pociťuje odpor sedm dotázaných, z toho tři ženy a čtyři muži. Odpověď, že jsou jim Romové lhostejní zvolili shodně tři muži a tři ženy. Z tohoto srovnání vyplynulo, že názory žen i mužů na romské spoluobčany nevykazují téměř žádné rozdíly a vyznávají vůči Romům spíše negativně. Žádný z oslovených „neromů“ neuvedl, že by měl s Romy velmi dobré vztahy, pouze jedna respondentka má vztah dobrý. Romové byli v odpovědích na vztahy vůči „neromům“ mnohem tolerantnější. Šest žen a osm mužů má k „neromům“ vztah velmi dobrý, dvanáct žen a devět mužů dobrý. Pět Romů konstatovalo, že jejich vztah je stejný jako k ostatním. Odpovědi romských mužů a žen se tedy rovněž nijak výrazně neodlišovaly.

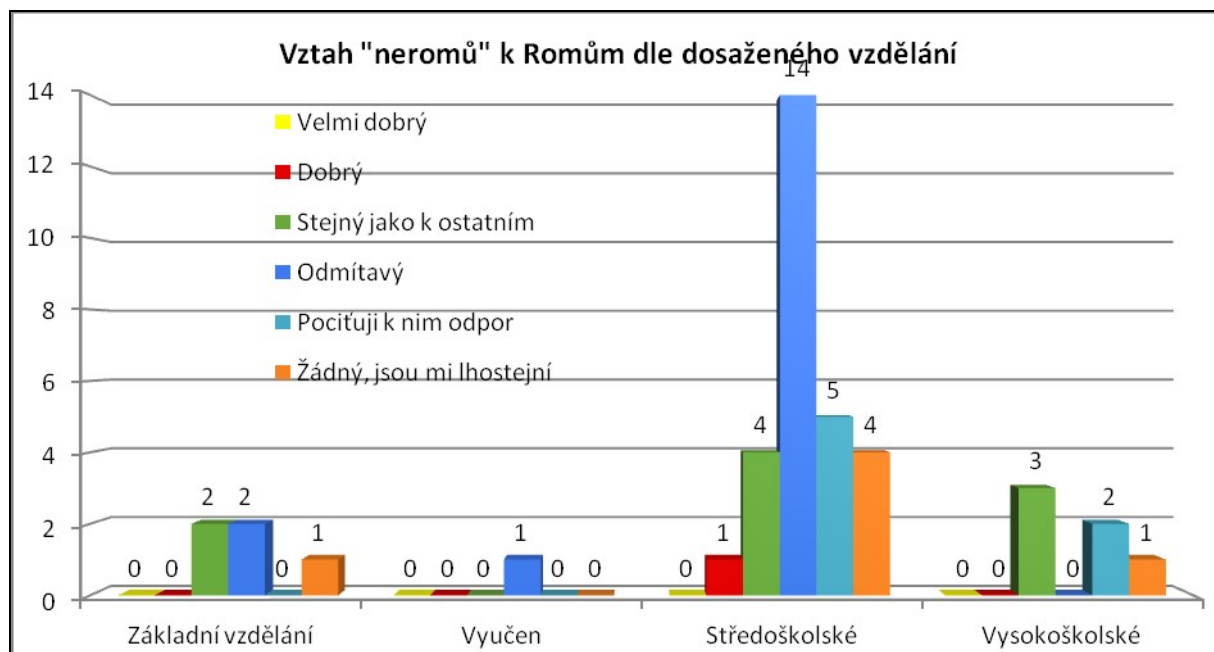
6.2.2 Vztah majority k Romům v souvislosti s jejich vzděláním

Touto výzkumnou otázkou jsem zjišťovala, zda ovlivňuje stupeň vzdělanosti „neromů“ jejich vztah k Romům. Zda se tento vztah nějak liší v případě odpovědí osob se základním vzděláním v porovnání s osobami vzdělanými středoškolsky.

Vztah „neromů“ k Romům v souvislosti s dosaženým vzděláním

Vztah	Základní vzdělání	Vyučen	Středoškolské	Vysokoškolské
Velmi dobrý	0	0	0	0
Dobrý	0	0	1	0
Stejný jako k ostatním	2	0	4	3
Odmítavý	2	1	14	0
Pociťuji k nim odpor	0	0	5	2
Žádný, jsou mi lhostejní	1	0	4	1

Tab. 4. Vztah „neromů“ k Romům dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání

Graf č. 2 vyjadřuje vztah „neromů“ k Romům dle dosaženého vzdělání

Nejvíce zastoupenou skupinou mezi neromskými respondenty byli středoškolsky vzdělané osoby. U těchto obyvatel převládá odmítavý postoj k Romům. V menší míře se vyskytovaly názory, že mají k Romům odpor, jsou jim lhostejní a nebo, že na ně mají stejný názor jako na ostatní občany. Tři vysokoškolsky vzdělaní respondenti uvedli, že jejich postoj je stejný jako k ostatním, dva z nich pociťují k Romům odpor, jednomu jsou Romové lhostejní. Respondenti se základním vzděláním mají vztah odmítavý, nebo stejný jako k ostatním. Z uvedeného lze odvodit, že stupeň vzdělání nemá na postoj vůči romským spoluobčanům výraznější vliv.

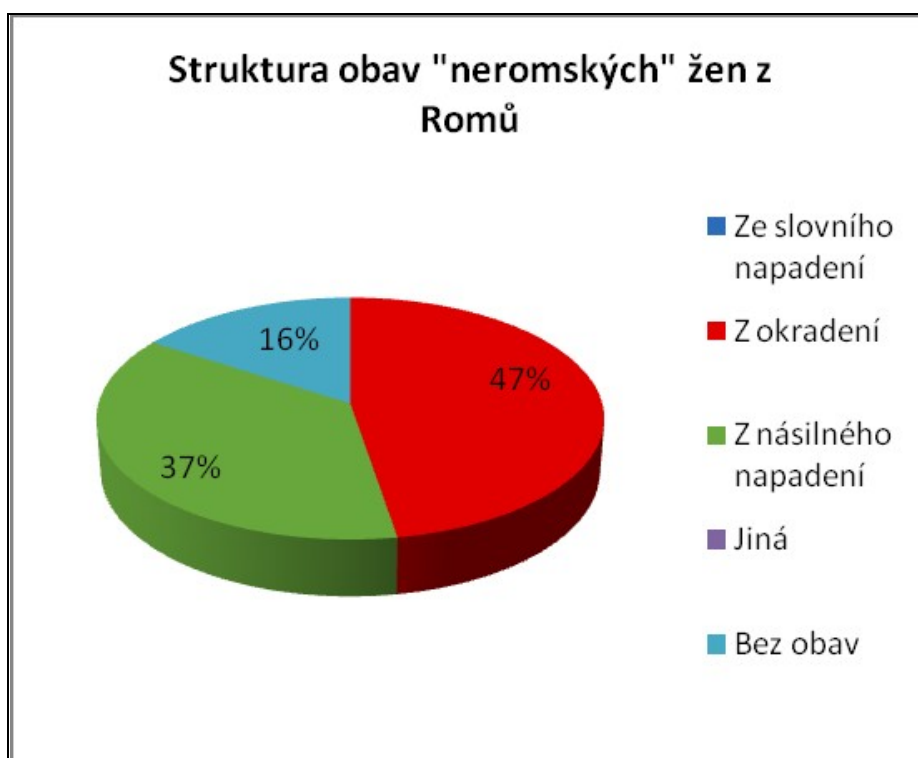
6.2.3 Jaké mají „neromové“ obavy z Romů a naopak

Touto výzkumnou otázkou jsem chtěla zjistit a porovnat, zda mají „neromové“ v Břeclavi obavy z Romů a naopak, zda jsou nějaké obavy z „neromů“ i na straně Romů. Jak se tyto obavy liší v závislosti na pohlaví dotazovaných, a která obava u těchto rozdílných skupin obyvatel převládá.

**Obavy Romů z „neromů“ a „neromů“ z Romů v závislosti na pohlaví
dotazovaných a jaká obava u nich převládá**

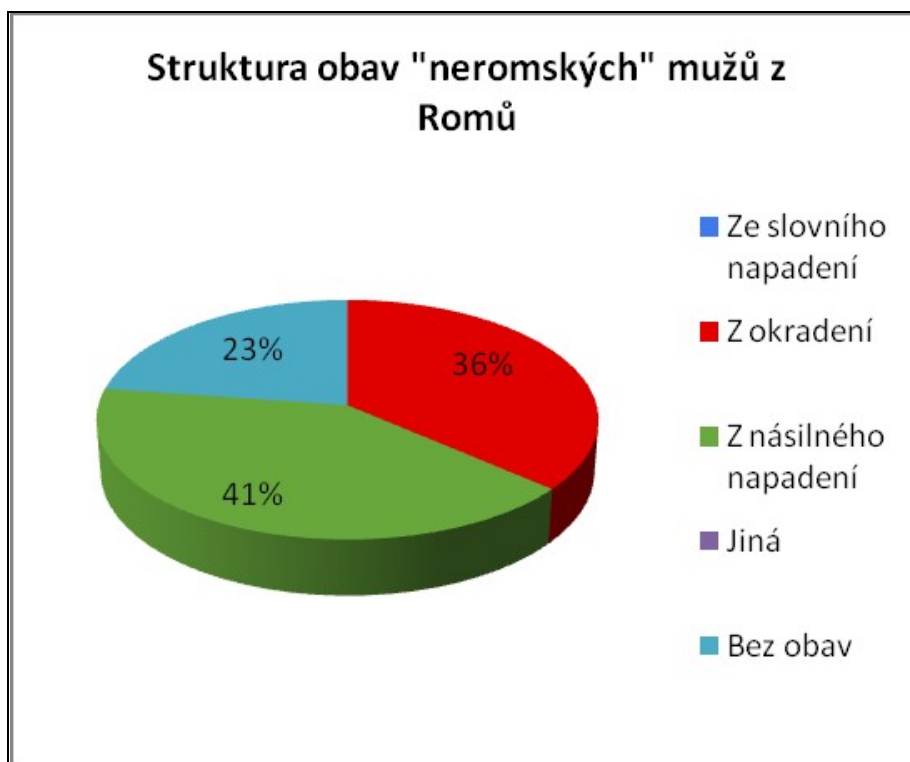
Obava	„neromů“ z Romů		Romů z „neromů“	
	ženy	muži	ženy	muži
Ze slovního napadení	0	0	5	3
Z okradení	9	8	0	0
Z násilného napadení	7	9	0	0
Jiná	0	0	0	0
Bez obav	3	5	13	19

Tab. 5. Struktura obav „neromů“ z Romů a Romů z „neromů“ dle pohlaví respondentů

Graf č. 3 ukazuje obavy „neromských“ žen z Romů

„Neromské“ ženy nejčastěji odpovídaly, že mají obavy z okradení a fyzického napadení. Pouze tři ženy žádné obavy z Romů nemají.

Graf č. 4 ukazuje obavy „neromských“ mužů z Romů

Muži „neromové“ uvedli, že největší obavy ze strany Romů mají z násilného napadení a okradení. Žádné obavy nemělo pět mužů.

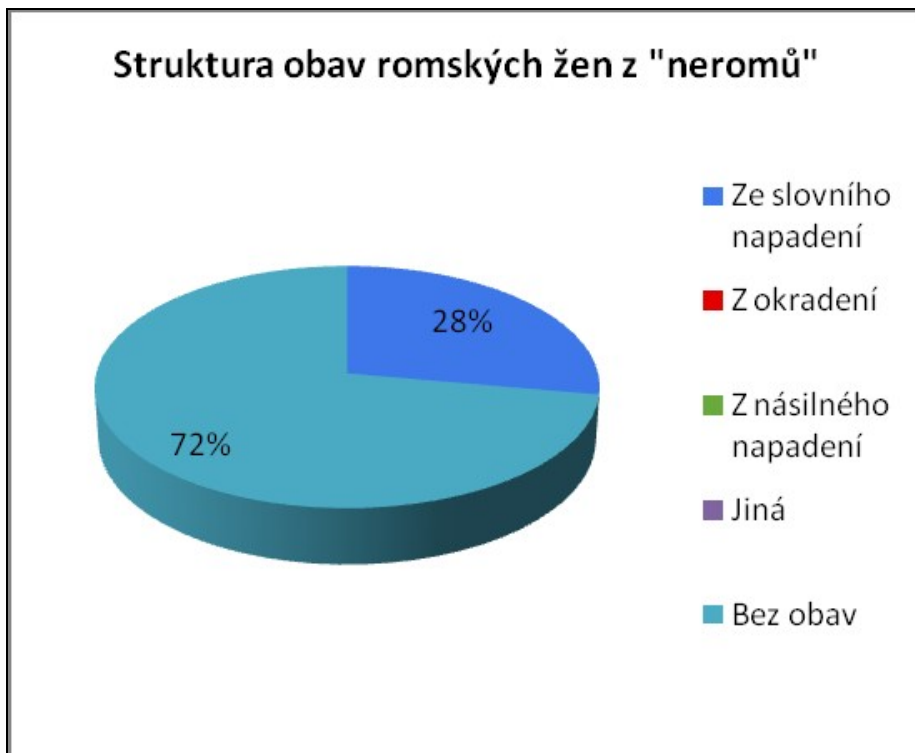
Z uvedených grafů je zřejmé, že obavy z Romů má většina dotazovaných „neromských“ mužů i žen. Převládala obava z násilného napadení a okradení. Ze slovního napadení neměla obavu žádná žena ani muž. Bez obav bylo jen osm „neromských“ respondentů ze čtyřiceti.

Jak je patrné z následujících grafů č. 5 a 6, romské ženy mají největší obavu ze slovního napadení. Bez obav je 13 žen.

Většina romských mužů (devatenáct) žádnou obavu ze strany „neromů“ nemá. Pouze tři muži uvedli, že mají obavy ze slovního napadení.

Porovnáním výsledků bylo zjištěno, že více než 2/3 romských žen a téměř všichni romští muži z „neromů“ žádnou obavu nemají. Jediná obava, která byla zaznamenána ze strany Romů, byla ze slovního napadení. Žádný z oslovených neměl obavu z okradení ani násilného napadení.

Závěrem lze konstatovat, že většina Romů nemá z „neromů“ žádné obavy. Naproti tomu „neromové“ z Romů obavy mají, a to především z okradení a násilného napadení. U obou pohlaví převládaly obavy u žen.

Grafy č. 5 a 6 zobrazují obavy Romů z „neromů“ dle pohlaví dotazovaných, a dále ukazují, jaká obava převládá

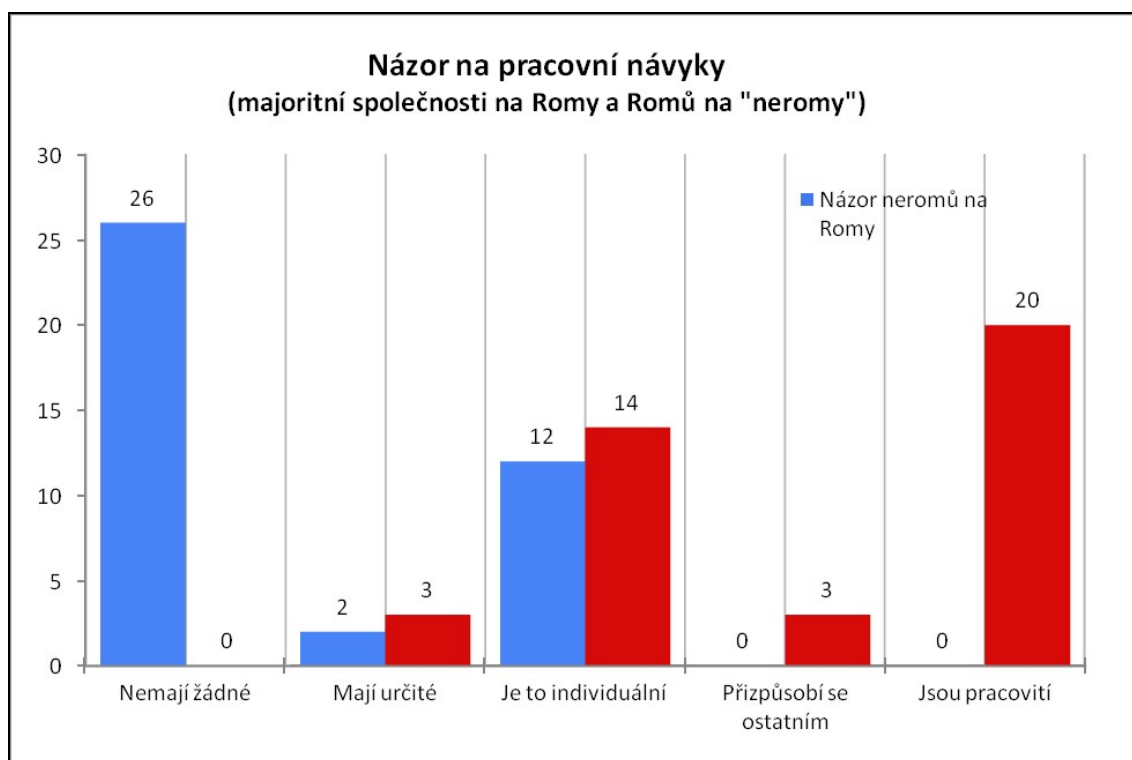
6.2.4 Jaké jsou pracovní návyky Romů a „neromů“

Touto výzkumnou otázkou jsem chtěla prověřit, jaké názory mají „neromové“ na Romy a Romové na „neromy“ co se týče pracovních návyků.

Názory na pracovní návyky „neromů,, a Romů

Pracovní návyky	Názor „neromů“ na Romy	Názor Romů na „neromy“
Nemají žádné	26	0
Mají určité	2	3
Je to individuální	12	14
Přizpůsobí se ostatním	0	3
Jsou pracovití	0	20

Tab. 6. Názor na pracovní návyky Romů a „neromů“

Graf č. 7 vyjadřuje názory „neromů“ na pracovní návyky Romů a názory Romů na pracovní návyky „neromů“

V této otázce jsem zjišťovala názor na pracovní návyky Romů a „neromů“. Odpověď téměř $\frac{3}{4}$ dotazovaných „neromů“ byla, že Romové žádné pracovní návyky nemají. Více než $\frac{1}{4}$ je toho názoru, že je to individuální a 2 respondenti uvedli, že Romové určité pracovní návyky

mají. Žádný z dotazovaných „neromů“ si nemyslí, že by Romové byli pracovití. Romové naproti tomu odpověděli takto: Polovina z oslovených respondentů zastává názor, že „neromové“ jsou pracovití, ¼ si myslí, že je to individuální a tři respondenti se domnívají, že „neromové“ mají určité pracovní návyky. Z vyhodnocených odpovědí obou skupin respondentů je zřejmé, že názory příslušníků romské menšiny a majority jsou v otázce pracovních návyků na druhou skupinu odlišné. Zatímco „neromové“ nejvíce zastávali názor, že Romové žádné pracovní návyky nemají, Romové si naopak o „neromech“ myslí, že jsou pracovití. Počet odpovědí, že jejich pracovitost je individuální a nebo, že určité pracovní návyky mají, se u obou skupin dotázaných téměř shodoval.

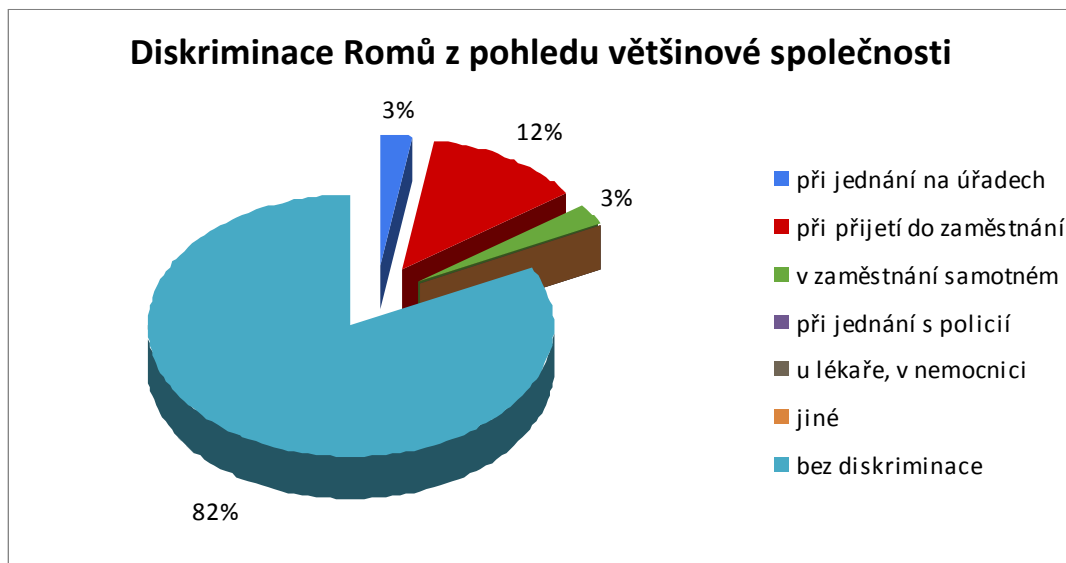
6.2.5 Jaký je názor na diskriminaci Romů

Následující výzkumná otázka měla prověřit názory na diskriminaci Romů a odhalit, kde se nejčastěji vyskytuje. Za účelem zjištění této skutečnosti byla stejná otázka položena jak respondentům z řad „neromů“, tak i respondentům romské populace.

Názory na diskriminaci Romů z pohledu „neromů“ a z pohledu Romů

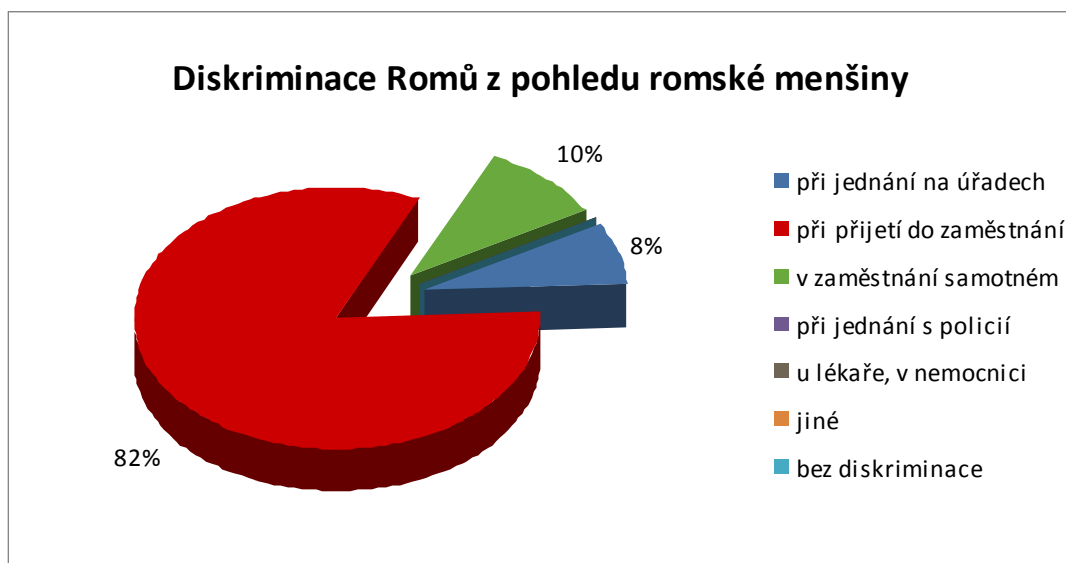
Diskriminace	Názor „neromů“		Názor Romů	
	počet	%	počet	%
Při jednání na úradech	1	3	3	8
Při přijetí do zaměstnání	5	13	33	83
V zaměstnání samotném	1	3	4	10
Při jednání s policií	0	0	0	0
U lékaře, v nemocnici	0	0	0	0
Jiné	0	0	0	0
Bez diskriminace	33	83	0	0
Celkem	40	100%	40	100%

Tab. 7. Diskriminace Romů z pohledu většinové společnosti a diskriminace Romů z pohledu romské menšiny a čeho se tato diskriminace nejvíce týká

Graf č. 8 Diskriminace Romů z pohledu většinové společnosti

Na otázku, zda jsou Romové diskriminováni, odpovědělo více než $\frac{3}{4}$ dotázaných „neromů“, že nejsou. Pět „neromů“ se domnívá, že diskriminace Romů existuje při přijetí do zaměstnání a jeden připustil, že také při jednání na úřadech.

Graf č. 9 Názory na diskriminaci Romů z pohledu romské populace

Většina Romů je přesvědčena, že k jejich diskriminaci dochází zvláště při přijetí do zaměstnání. Čtyři Romové mají pocit, že rovněž v zaměstnání samotném a tři se domnívají, že také při jednání na úřadech.

Názory obou skupin se v odpovědích na diskriminaci odlišují. Většina Romů je přesvědčena, že jsou diskriminováni, a to především při přijetí do zaměstnání. Naproti tomu

většina „neromů“ si myslí, že Romové diskriminováni nejsou a když, tak spíše pozitivně. Žádný z dotázaných respondentů nevedl, že by byli Romové diskriminováni při jednání s policií, u lékaře, v nemocnici nebo jinou formou.

6.2.6 Vyhodnocení dalších otázek obsažených v dotazníku

Níže jsou vyhodnoceny otázky z dotazníku, které nebyly součástí výzkumných otázek.

Na otázku č. 6 zda by vadilo „neromům“ bydlet v sousedství romské rodiny, odpověděla většina těchto respondentů, že by Romové za sousedy nechtěli. Pouze pět dotázaných by sousedství Romů nevadilo.

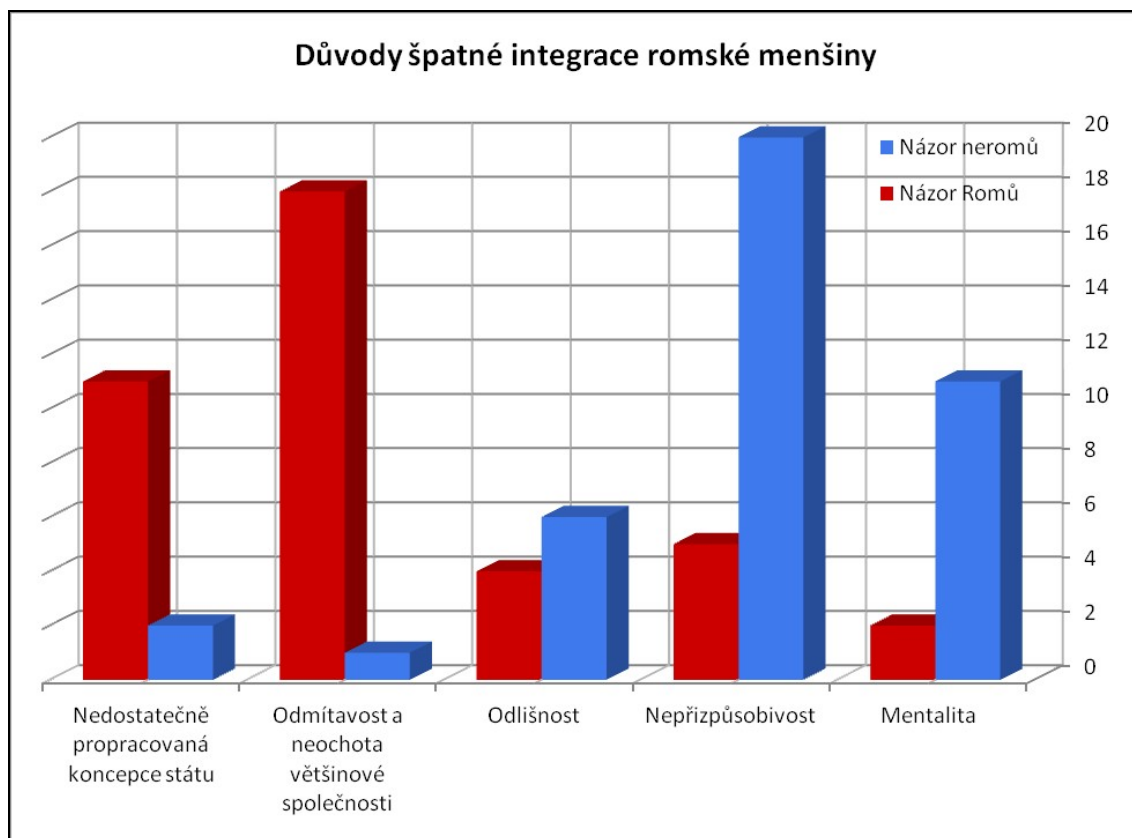
Romové na otázku zda by jim vadilo bydlet v sousedství „neromské“ rodiny jednoznačně odpověděli (muži i ženy) shodně, že sousedství neromské rodiny by jim nevadilo.

Otázka č. 8 byla zaměřena na hodnocení příčin neintegrace romské menšiny do většinové společnosti. Romům i „neromům“ byla položena stejná otázka, co je dle jejich názoru příčinou, že se stále nedaří integrovat romskou menšinu do většinové společnosti. Výsledky jsou zobrazeny v následující tabulce a grafu.

Důvody neintegrace romské menšiny do majoritní společnosti

Důvody neintegrace romské menšiny do společnosti	Názor „neromů“		Názor Romů	
	počet	%	počet	%
Mentalita	11	27,5	2	5
Nepřizpůsobivost	20	50	5	12,5
Odlíšnost	6	15	4	10
Odmítavost a neochota většinové společnosti	1	2,5	18	45
Nedostatečně propracovaná koncepce státu	2	5	11	27,5
Celkem	40		40	

Tab. 8. Důvody neintegrace romské menšiny do majoritní společnosti

Graf. č. 10 Důvody neintegrace romské menšiny do většinové společnosti

Polovina dotazovaných „neromů“ odpověděla, že hlavní příčinu neintegrace Romů, lze spatřovat především v jejich nepřizpůsobivosti. Jedenáct respondentů označilo jejich mentalitu a šest odlíšnost. Odmítavost a neochotu většinové společnosti uvedl pouze jeden respondent a nedostatečně propracovanou koncepci státu dva dotazovaní. Naproti tomu názor Romů na tuto otázku byl diametrálně odlišný. Téměř $\frac{1}{2}$ z nich vidí hlavní příčinu v odmítavosti a neochotě většinové společnosti a $\frac{1}{4}$ v nedostatečně propracované koncepci státu. Pět Romů připouští, že na vině je jejich vlastní nepřizpůsobivost, čtyři uvádí odlíšnost a dva mentalitu. Porovnáním těchto výsledků lze dojít k závěru, že většina dotazovaných Romů viní za příčinu jejich nezačlenění se do společnosti majoritní společnost a stát. Naproti tomu dotazovaní „neromové“ vidí problém v samotných Romech, v jejich nepřizpůsobivosti, odlíšnosti a mentalitě.

Otázka č. 13 Je v České republice ze strany státních orgánů věnována dostatečná pozornost problematice začlenění romského etnika mezi majoritní společnost?

Na výše uvedenou otázku odpověděly téměř ¾ oslovených „neromů“, že ze strany státních orgánů je problematice začlenění Romů věnována dostatečná pozornost. Souhlasně tedy odpovědělo dvanáct žen a šestnáct mužů. Dvanáct respondentů je toho názoru, že této problematice dostatečná pozornost věnována není.

Naprostá většina Romů se domnívá, že romské problematice není ze strany státu věnována dostatečná pozornost. Tuto odpověď uvedlo dvacet mužů a čtrnáct žen. Pouze šest Romů si myslí, že problematice jejich začleňování do majoritní společnosti dostatečná pozornost věnována je.

Otázka č. 14 Jaké opatření by podle Vás vedlo ke zlepšení této situace?

Tato otázka byla otevřená, tudíž se jak Romové, tak i „neromové“ mohli vyjádřit k tomu, jaká opatření by z jejich pohledu mohla vést ke zlepšení integrace Romů do společnosti. Odpovídali pouze respondenti, u nichž byla odpověď na otázku č. 13 ne. Tedy, že romské problematice není ze strany státu věnována dostatečná pozornost. K uvedenému tématu se více vyjadřovaly ženy.

Vyjádření „neromů“:

Muži nejčastěji poukazovali na fakt, že Romové dostávají od státu vše zdarma a nemají tedy důvod pracovat. Dle jejich názoru je nutno zavést taková opatření, že pokud Romové pracovat nebudou, neměli by dostávat od státu žádné dávky. Někteří respondenti by zavedli umělou zaměstnanost, aby se příslušníci romské populace konečně naučili pracovat. Byl kritizován přístup Romů v tom smyslu, že sami nemají snahu hledat si práci, nevyvíjejí v tomto směru žádnou iniciativu. Stát by měl více dohlížet na vzdělávání Romů a na výchovu dětí v rodinách.

Z pohledu žen by se mělo více pracovat s romskými dětmi a mládeží. Zvláštní pozornost věnovat především dětem v předškolním a školním věku. Prohloubit spolupráci se školami a romskými erudovanými specialisty. Sociální dávky přidělovat pouze těm, kteří mají snahu pracovat. Státní orgány by měly trvat na dodržování pravidel pro všechny občany a Romům stále neustupovat. Stejně podmínky by měly být stanoveny pro romské i pro neromské občany, aby nedocházelo k tomu, že Romové jsou neustále v něčem zvyhodňováni. Některé

respondentky poukazovali na to, že Romům je věnována příliš velká pozornost, což z jejich strany vede ke zneužívání různých výhod. Nepodporovaly by Romy zvláštními projekty. Ze strany státu jde vůči Romům o pozitivní diskriminaci.

Vyjádření Romů:

Dle názoru romských mužů by stát měl zajistit větší zaměstnanost pro Romy. Na úřadech by mělo pracovat více romských úředníků, aby byl zajištěn vstřícnější přístup k Romům, což mnozí „neromové“ postrádají. Romové se domnívají, že romský úředník by více chápal jejich problémy.

Romské ženy by uvítaly více propracovanou koncepci státu, která by vedla k vyšší zaměstnanosti Romů. Dle jejich názoru je třeba více neziskových organizací zaměřených na romskou otázku. Ženy také často uváděly, že by se měly změnit názory většinové společnosti na Romy, aby je majorita „brala jako lidi“. Uvítaly by větší vstřícnost, ochotu, toleranci a trpělivost s romskou populací.

V rámci dotazníkového výzkumu jsem položila otázku Romům, kteří dosáhli více než základního vzdělání – **Co je přimělo k tomu, že po ukončení základní školy pokračovali v dalším studiu?**

Rom 45 let, ženatý, dvě děti: „po ukončení základní školy jsem šel do učení, kde jsem měl štěstí na výborného mistra, který mi „otevřel oči“ a probudil ve mně zájem o další vzdělávání. Po vyučení jsem se přihlásil na střední školu, kde jsem si udělal maturitu a pak jsem pokračoval ve studiu na vysoké škole. Tuto jsem ukončil s titulem Mgr. K učení vedeme s manželkou i své děti. Syn i dcera mají středoškolské vzdělání.“

Romka 51 let, vdaná, tři děti: „pocházím ze Slovenska z chudé osady. Rodiče mě doma k učení nevedli. Na základní škole mi s učením pomohla jedna paní učitelka, které jsem velmi vděčná. Měla pochopení a všemožně mě podporovala, abych se přihlásila k dalšímu studiu. Po ukončení základní školy jsem vystudovala střední zdravotnickou školu. Svě tři syny jsem vedla ke vzdělání, dbala jsem na jejich domácí přípravu na vyučování. Dva synové mají střední školu a jeden vystudoval konzervatoř.“

Romka 38 let, vdaná, dvě děti: „k učení mě vedli doma rodiče. Po ukončení základní školní docházky jsem navštěvovala Gymnázium v Břeclavi, které jsem ukončila maturitou.“

Moje starší dcera studuje na střední škole a mladší dcera je dosud žákyní základní školy. Na školní přípravu obou dětí dohlížím.“

Z uvedeného je zřejmé, že tito romští rodiče dbali na školní docházku svých dětí, podporovali je ve vzdělání, dohlíželi na domácí přípravu a výsledkem je, že všechny jejich děti mají dnes středoškolské vzdělání nebo jsou minimálně vyučeni s maturitou. Na těchto příkladech je vidět, že i Romové mohou dosáhnout vyššího vzdělání, jestliže mají odpovídající podporu a vzor ve svých rodičích. Výše uvedené jen potvrzuje, že prvotní socializace jedince, která probíhá v rodině, je velmi důležitá pro další rozvoj osobnosti dítěte a odvíjí se od výchovy a přístupu rodičů k dětem v závislosti na prostředí v němž je tato výchova prováděna. Pozornost je tudíž třeba zaměřit hlavně na to, jakým způsobem probíhá výchova dětí v romských rodinách, zda jsou vedeni správným směrem, jestli rodiče posílají děti do mateřské školy, dbají na školní přípravu dětí v základních školách. Právě zde se nabízí možnost využití práce sociálních pedagogů, aby jako dobrovolníci neziskových organizací nabízeli pomoc romským rodinám při výchově a vzdělávání jejich dětí.

6.3 Interpretace výsledků

Na základě vyhodnocení dotazníkových otázek lze konstatovat, že výsledky provedeného výzkumu korespondují s všeobecným názorem majoritní společnosti v České republice na romskou populaci.

Sledujeme-li totiž současnou situaci v naší společnosti, nelze si nevšimnout, že vztahy mezi Romy a majoritou nelze považovat za nijak příznivé. Většinová společnost si Romy již dávno zařadila jako nepřizpůsobivé a natolik odlišné skupiny obyvatel, že je přesvědčena o nemožnosti jakékoliv integrace. Zastávají totiž názor, že Romové se práci vyhýbají, pracovat nechtějí a tudíž na ně společnost zbytečně vynakládá spoustu finančních prostředků, které by mohly být využity jiným způsobem. Argumenty, že sociální situace velké části Romů je v mnoha ohledech velmi tíživá a jejich situace ve vzdělávání a na trhu práce často diskriminující, nechtějí slyšet. Domnívám se, že bude velmi těžké tyto postoje a názory ze strany majoritní společnosti změnit.

Jak vyplynulo z výsledků výzkumu, pohlaví respondentů ani jejich stupeň vzdělání neměli žádný podstatný vliv na odpovědi „neromské“ populace týkající se vztahů k Romům a také na jejich názory co se týče pracovních návyků, diskriminace a integrace romské populace. Je

zřejmé, že většinová společnost Romy za své sousedy nechce, má z nich obavy, a to zejména z okradení nebo fyzického napadení. Vztahy příslušníků většinové společnosti vůči Romům jsou většinou odmítavé. Za příčiny neintegrace Romů považují příslušníci většinové společnosti především jejich nepřizpůsobivost, mentalitu a odlišnost. Majoritní společnost je toho názoru, že Romové diskriminováni nejsou a když, tak pozitivně. Převládají postoje, že Romům je ze strany státu věnována nadměrná pozornost a na jejich integraci je vynakládáno každoročně velké množství finančních prostředků.

Dotazovaní romští respondenti nejčastěji uváděli, že k příslušníkům majoritní společnosti mají vztahy velmi dobré nebo dobré. O „neromech“ si myslí, že jsou pracovití. Co se týče možných obav ze strany „neromů“, nejčastěji odpovídali, že žádné obavy nemají, pouze menší část z nich projevila obavy ze slovního napadení. Většina oslovených respondentů z řad romské populace se cítí být diskriminována, a to především při přijetí do zaměstnání. Za příčinu neintegrace do společnosti, pokládají Romové nedostatečně propracovanou koncepci státu a odmítavost a neochotu ze strany většinové společnosti.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti začlenění romské menšiny do většinové společnosti a jaké podmínky je pro to nutno vytvořit. Když vycházíme z toho, že Romové mají zcela odlišné priority a jiný žebříček hodnot než příslušníci majoritní společnosti, může se nám jevit jejich integrace jako nemožná nebo alespoň velmi složitá. Za jednu z priorit pokládá majoritní společnost vzdělání svých dětí. V romské populaci však právě význam vzdělání stále ještě není doceněn. Uvedené mi bylo potvrzeno i v rámci rozhovorů, které jsem uskutečnila s ředitelkami břeclavských základních škol. Ukazuje se, že chyba je především na straně romských rodičů, kteří nejenže nedohlíží na školní přípravu svých dětí, ale v mnoha případech ke vzdělání své děti vůbec nevedou a v dalším studiu je nepodporují. Určitým řešením by bylo zavedení povinné docházky do mateřských škol pro děti od 3. let, jelikož je zřejmé, že návštěva pouze posledního ročníku mateřské školy je v případě romských dětí naprosto nedostačující. Dále by bylo vhodné zvýšit počet přípravných tříd, aby na všech základních školách byla možnost dovzdělat tyto děti tak, aby měly stejný výchozí potenciál jako děti z majoritní společnosti.

Dlouholetým problémem romské populace je jejich stále se zvyšující nezaměstnanost, která postupně přerůstá v nezaměstnatelnost. Zejména mladá generace nezískala, s ohledem na skutečnost, že jejich rodiče jsou většinou dlouhodobě nezaměstnaní a žijí pouze ze sociálních dávek, žádné pracovní návyky. Bylo by jistě prospěšné, vyčlenit část finančních prostředků, které vláda investuje do integrace Romů na vytvoření zaměstnaneckých pozic pro tuto menšinu a finančně zvýhodnit jejich zaměstnavatele. Nejdůležitější krok v oblasti zaměstnanosti Romů, však zůstává na nich samotných. Vzhledem k jejich naturelu lze předpokládat, že právě jistá pravidelnost a nastavení určitého režimu, může vést v jejich případě k nepřekonatelným problémům. Otázkou tak zůstává, zda lze vytvořit taková pracovní místa přizpůsobená možnostem romské menšiny, aby byli schopni v případě „podané ruky“ ukázat, že názor majoritní společnosti na jejich pracovní návyky je zkreslený.

Aby byla integrace Romů do majoritní společnosti úspěšná, je nutno systematicky pracovat s celou rodinou. Určité řešení vidím v tom, kdyby rodinám, jež nejsou samy schopny vést své děti ke vzdělání, byl přidělen asistent, který by za účasti rodičů dohlížel na školní přípravu dětí a zároveň by kontroloval jejich školní docházku. Pokud by romská rodina spolupráci odmítala, hrozila by zde sankce v podobě odebrání sociálních dávek. Každá situace ovšem vyžaduje individuální přístup. Socializace, která probíhá v mnoha romských

rodinách neodpovídá požadavkům majoritní společnosti na výchovu dítěte, neboť se uskutečňuje v nepodnětném prostředí, které na jedince nepůsobí motivačně a nevzbuzuje zájem o jeho další rozvoj. Pokud nebudou romské děti po ukončení základní školní docházky pokračovat dále ve studiu a prohlubovat si své vzdělání, potrvá nadále současný stav, kdy většina z nich bude zařazena v evidenci uchazečů o zaměstnání a jejich šance uplatnit se na trhu práce bude mizivá.

V úvodu bakalářské práce jsem si položila otázku - co je příčinou toho, že většina Romů žije stále na okraji společnosti? Na základě získaných poznatků, studia literatury a vlastních zkušeností se domnívám, že z velké části si za tuto situaci mohou sami Romové. Většina z nich je spíše pasivních a spoléhá pouze na podporu a pomoc státu. Nedokáží sami převzít odpovědnost, aktivitu a iniciativu. Mezi romskou populací je stále mnoho rodičů, které musí příslušníci majoritní společnosti přesvědčovat o nutnosti vzdělání a povinnosti posílat děti do školy. Velkým handicapem na straně Romů je také především to, že postrádají vlastnosti, schopnosti a dovednosti, které dnešní doba vyžaduje.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Gulová, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1.vydání, Brno: Masarykovova univerzita, 2008, 212 s. ISBN 978-80-2104724-2.
- [2] Hirt, T., Jakoubek, M. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 416 s. ISBN 80-86898-76-8.
- [3] Jakoubek, M., Budilová, L. *Romové a cikáni neznámí a známí*. 1. vydání, Leda: 2008, 344 s. ISBN 978-80-7335-119-9.
- [4] Kaleja, M., Knejp, J. *Mluvme o Romech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009, 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
- [5] Navrátil, P., a kol. *Romové v české společnosti*. 1. vydání, Praha: Portál, 2003, 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
- [6] Nečas, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 165 s. ISBN 80-7067-952-2.
- [7] Pavelčíková, N. *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*. 1. vydání, Praha: 2004, 139 s. ISBN 80-86621-07-3.
- [8] Říčan, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd., Praha: Portál, 1998, 144 s. ISBN 80-7178-250-5.
- [9] Sekot, A. *Sociologie v kostce*. 3. vydání, Brno: Paido, 2006, 258 s. ISBN 80-7315-126-X.
- [10] Šiklová, J. *Romové a nevládní, neziskové romské a proromské občanské organizace přispívající k integraci tohoto etnika*. In: *Romové v České republice, sešity pro sociální politiku*, Praha: Socioklub, 1999, 558 s. ISBN 80-902260-708.
- [11] Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vydání, Praha: Portál, 2008, 280 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
- [12] Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 2000, 96 s. ISBN 80-7168-528-9.
- [13] Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání, Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

JINÉ ZDROJE

- [14] Frištenská, H. *Specifická situace romské mládeže na trhu práce*. Studie v rámci projektu operačního programu OPPA. 2010, 62 s.
- [15] Gabal Analysis Consulting, *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže*. Praha: 2007, 56 s.
- [16] Gabal Analysis Consulting, *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: 2006, 117 s.
- [17] Gabal Analysis Consulting, *Strategie integrace romské populace v Břeclavi*. Závěrečná zpráva projektu, Praha: 2008, 85 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [18] www.iqrs.cz, *Together and Across*, závěrečná zpráva. Brno: 2012, 19 s.
- [19] www.iqrs.cz, *Zpráva o činnosti za rok 2011*. 77 s.
- [20] www.iqrs.cz
- [21] Kancelář Rady vlády České republiky pro záležitosti romských komunit, *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011*. 2012, 129 s.
- [22] www.breclav.eu, *Zpravodaj města Břeclavi Radnice*, červen 2012, tiskárna Kleinwächter, Frýdek-Místek, s. 1
- [23] www.slovo21.cz, *Pošli to dál*. [19. 2. 2013]

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1	Počet romských dětí umístěných v mateřských školách v Břeclavi	20
Tab. 2	Počet romských žáků na základních školách v Břeclavi	23
Tab. 3	Vztah "neromů" k Romům a Romů k "neromům" dle pohlaví	46
Tab. 4	Vztah "neromů" k Romům dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	47
Tab. 5	Struktura obav "neromů" z Romů a Romů z "neromů" dle pohlaví respondentů	49
Tab. 6	Názory na pracovní návyky Romů a "neromů"	52
Tab. 7	Diskriminace Romů z pohledu většinové společnosti a diskriminace Romů z pohledu romské menšiny a čeho se tato diskriminace týká	53
Tab. 8	Důvody neintegrace romské menšiny do majoritní společnosti	55
Graf 1	Vzájemné vztahy Romů a "neromů" dle pohlaví	46
Graf 2	Vztah "neromů" k Romům dle dosaženého vzdělání	48
Graf 3	Obavy "neromských" žen z Romů	49
Graf 4	Obavy "neromských" mužů z Romů	50
Graf 5	Obavy romských žen z "neromů"	51
Graf 6	Obavy romských mužů z "neromů"	51
Graf 7	Názory "neromů" na pracovní návyky Romů a názory Romů na pracovní návyky "neromů"	52
Graf 8	Diskriminace Romů z pohledu většinové společnosti	54
Graf 9	Názory na diskriminaci Romů z pohledu romské populace	54
Graf 10	Důvody neintegrace romské menšiny do většinové společnosti	56

SEZNAM PŘÍLOH

PI Dotazník zjišťující postoje a názory „neromů“ na Romy

PII Dotazník zjišťující postoje a názory Romů na „neromy“

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK ZJIŠŤUJÍCÍ POSTOJE A NÁZORY „NEROMŮ“ NA ROMY

Dobrý den,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Bude použit pouze pro studijní účely k vypracování méjí bakalářské práce. Je anonymní a údaje v něm uvedené nebudou nijak zneužity. Odpovědi zakřížkujte a u otázky č. 14 napište stručnou odpověď.

1. Pohlaví dotazovaného

- muž
- žena

2. Věk dotazovaného

- 0 - 20
- 21 - 30
- 31 - 40
- 41 - 50
- 51 - a více

3. Nejvyšší ukončené vzdělání dotazovaného

- základní
- vyučení
- střední
- vysokoškolské

4. Jaká je vaše současná situace na trhu práce?

- jsem OSVČ
- jsem zaměstnán kratší dobu než 1 rok
- jsem zaměstnán více než 1 rok
- jsem zaměstnán více než 5 let
- krátkodobě nezaměstnán
- dlouhodobě nezaměstnán

5. Jaký je Váš vztah k Romům?

- velmi dobrý
- dobrý
- stejný jako k ostatním
- odmítavý
- cítím odpor k nim
- žádný, jsou mi lhostejní

6. Vadilo by Vám bydlet v sousedství romské rodiny?

- ano
- ne

7. Máte z Romů obavy?

- ano
- ne (pokračujte otázkou č. 9)

8. Jaká obava převládá?

- ze slovního napadení
- z okradení
- z násilného napadení
- jiná (uved'te jaká)

9. Jaké jsou dle vašeho názoru jejich pracovní návyky?

- nemají žádné pracovní návyky
- mají určité pracovní návyky
- je to individuální
- přizpůsobí se ostatním
- jsou pracovití

10. Myslíte si, že jsou Romové diskriminováni?

- ano
- ne (pokračujte otázkou č. 12)

11. Čeho se tato diskriminace týká?

- při jednání na úřadech (úřad práce, městský úřad, OSSZ)
- při přijetí do zaměstnání
- v zaměstnání samotném
- při jednání s policií
- u lékaře, v nemocnici
- jiné (uved'te jaké)

12. Co je podle Vás hlavní příčinou, že se stále nedaří integrovat romskou menšinu do majoritní společnosti?

- mentalita
- nepřizpůsobivost
- odlišnost
- odmítavost a neochota ze strany většinové společnosti
- nedostatečně propracovaná koncepce státu

13. Je v České republice ze strany státních orgánů věnována dostatečná pozornost problematice začlenění romského etnika mezi majoritní společnost?

- ano
- ne (pokračujte otázkou č. 14)

14. Jaké opatření by podle Vás vedlo ke zlepšení této situace?

.....

.....

.....

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK ZJIŠŤUJÍCÍ POSTOJE A NÁZORY ROMŮ NA „NEROMY“

Dobrý den,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Bude použit pouze pro studijní účely k vypracování mé bakalářské práce. Je anonymní a údaje v něm uvedené nebudou nijak zneužity. Odpovědi zakřížkujte a u otázky č. 14 napište stručnou odpověď.

1. Pohlaví dotazovaného

- muž
- žena

2. Věk dotazovaného

- 0 - 20
- 21 - 30
- 31 - 40
- 41 - 50
- 51 - a více

3. Nejvyšší ukončené vzdělání dotazovaného

- základní
- vyučení
- střední
- vysokoškolské

4. Jaká je vaše současná situace na trhu práce?

- jsem OSVČ
- jsem zaměstnán kratší dobu než 1 rok
- jsem zaměstnán více než 1 rok
- jsem zaměstnán více než 5 let
- krátkodobě nezaměstnán
- dlouhodobě nezaměstnán

5. Jaký je Váš vztah k „neromům“?

- velmi dobrý
- dobrý
- stejný jako k ostatním
- odmítavý
- pocítuji k nim odpor
- žádný, jsou mi lhostejní

6. Vadilo by Vám bydlet v sousedství „neromské“ rodiny?

- ano
- ne

7. Máte z „neromů“ obavy?

- ano
- ne (pokračujte otázkou č. 9)

8. Jaká obava převládá?

- ze slovního napadení
- z okradení
- z násilného napadení
- jiná (uved'te jaká)

9. Jaké jsou dle vašeho názoru jejich pracovní návyky?

- nemají žádné pracovní návyky
- mají určité pracovní návyky
- je to individuální
- přizpůsobí se ostatním
- jsou pracovití

10. Myslíte si, že jsou Romové diskriminováni?

- ano
- ne (pokračujte otázkou č. 12)

11. Čeho se tato diskriminace týká?

- při jednání na úřadech (úřad práce, městský úřad, OSSZ)
- při přijetí do zaměstnání
- v zaměstnání samotném
- při jednání s policií
- u lékaře, v nemocnici
- jiné (uved'te jaké)

12. Co je podle Vás hlavní příčinou, že se stále nedaří integrovat romskou menšinu do majoritní společnosti?

- mentalita
- nepřizpůsobivost
- odlišnost
- odmítavost a neochota ze strany většinové společnosti
- nedostatečně propracovaná koncepce státu

13. Je v České republice ze strany státních orgánů věnována dostatečná pozornost problematice začlenění romského etnika mezi majoritní společnost?

- ano
- ne (pokračujte otázkou č. 14)

14. Jaké opatření by podle Vás vedlo ke zlepšení této situace?

.....

.....

.....